

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Anul I
N-rii 15—16

Comitetul de direcție: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupaș, Onisifor Ghibu, V. C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoțel

Număr dublu
20 lei

CLUJ, 31 IULIE 1924

C U P R I N S U L:

- UNITATEA NAȚIONALĂ: Simion Bărnuțiu *Radu Dragnea*
- ACTUALITĂȚI: Situația Moților *Ion Lupaș*
Cari sunt interesele specific bucovinene? *Vasile Gherasim*
Expozițiile școalelor industriale din Transilvania *D. Voinea*
- DISCUȚII LITERARE: G. Rotică și Teodor Murășanu *G. Bogdan-Duică*
Cărțile vechi românești ale Bibliotecii Universității din Cluj *I. Roșiu*
- PROGRES ȘTIINȚIFICE: Câteva noțiuni de fitosociologie *Al. Borza*
- INVĂȚĂMÂNT-EDUCAȚIE: Personalitatea în pedagogia modernă *Petru Ilcuș*
- PROBLEME ECONOMICE: Satul sindicalizat *G. Bogdan-Duică*
Aspecte economice din Cehoslovacia și Ungaria *Vasile C. Osvadă*

CRONICI DIVERSE: *Pictura română valorificată în Europa. — Bolșevismul în România. — Școala confesională. — Universitatea Banatului? — Gheorghe Șincai. — Arhivele Blajului. — Problema pâinii. — O sărbătoare literară în Germania. — Conferința internațională a muncii științifice, etc.*

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA: CLUJ, STRADA BABA NOVAC NR. 5.
Abonamente: pe un an 600 lei. Autorități și întreprinderi particulare 1000 lei. Funcționarii publici, preoții și învățătorii 500 lei. Pentru streinătate, abonamentele sunt îndoite. În America 10 dolari. Abonamentele se plătesc înainte, pe cel puțin o jumătate de an.



COMITETUL DE DIRECTIE: Vasile Goldiș, D. Gusti, Mihai Popovici, Gh. Bogdan-Duică, Ion Lupas, Onisifor Ghibu, Vasile C. Osvadă, Radu Dragnea și Ion Clopoșel.

COLABORATORI: I. Agârbiceanu, T. Albani, D. Antal, N. Bagdasar, A. Banciu, A. P. Bănuț, dr. L. Borcea, dr. Al. Borza, A. Buteanu, S. Cioran, Al. Ciura, A. Cotruș, I. Cristea, N. Dașcovici, S. Dragomir, I. Duma, A. Esca, M. Florian, I. Flueras, V. Ghidionescu, N. Ghiulea, dr. Axente Iancu, Petru Ilcus, Emil Isac, D. B. Ionescu, Iosif Jumanca, dr. Const. Lacea, dr. Aurel Lazăr, dr. Aurelian Magier, ing. Macșai, Augustin Maior, dr. Sabin Manuilă, Simeon Mehedintzi, Ștefan Meșeu, dr. Iuliu Moldovan, dr. Zaharia Munteanu, Teodor Neș, Ion Nandriș, Zenovie Păblișanu, Ecaterina Pitiș, dr. Gh. Popovici, Septimiu Popa, Ghiță Popp, dr. Gh. Preda, dr. Octavian C. Pușcariu, Sextil Pușcariu, I. Rem. Anselme, Ion Iosif Schiopul, Valeriu Seni, Victor Stanciu, Vasile Stoica, dr. M. Șerban, G. Șerban, F. Ștefănescu-Goangă, Const. Sudețeanu, inginer Suluțiu, D. Tomescu dr. Aurel Voina, Dumitru Voina, dr. Ion Voinea, Tiberiu O. Vornic, dr. Nicolae Zigre

Reprezentanți în provincie:

Oradea-Mare: prof. Iosif Fogan
Cernăuți: prof. dr. Vasile Gherasim
Arad: ziarist Laurențiu Luca
Alba-Iulia: prof. Horia Teculescu
Blaj: prof.-ziarist Alex. Lupceanu
Turda: prof. Teodor Murășanu
Brașov: ziarist Vasile Munteanu
Ludoșul de Murăș: protop. Romul Popa
Lugoj: Pavel Grecu (redacția Cartea Satelor)
Timișoara: ziarist Octavian David și Valeriu Linca
Careii mari: prof. Ghergariu

Județul Făgăraș: preot Mircea Tomas (Iohanel-vechiu)
Sibiu: prof. Gh. Maior și Elie Măgean
Iârgul-Mureș: Iosif Jumanca
Maramurăș: I. Birlea și dr. Vasile Filipeciuc
Mehadia: Coriolan Buracu
Hașeg: prof. Vasile Gherman
Sfântu-Gheorghe: dr. Ioan Popa
Cohalm: protop. Emilian Stoica
Beiuș: protop. Petru E. Papp
Poiana-Sărătă (Săcuime): pr. Ioan Raftiroiu
Seliște: prof. Alex. Iosof.

Redactor la București: Gh. Vlădescu-Răcoasa.
Correspondent la Paris: Petru Drăghici.

BIBLIOGRAFIE

Au apărut în editura „Cartea Românească“:

- 1) *Povești* vol. I (retipărită) de I. Slavici. Prețul lei 40.
- 2) *Nuvela* vol. II (retipărită) de I. Slavici. Prețul lei 50.
- 3) *Povestiri din 1001 de nopți*. Prețul lei 35.
- 4) *Păcală argat*. Comedie populară, cu cântece în 4 acte de P. Dulfu. Prețul lei 20.

- 5) *Pagini alese* No. 158. Din *Vechime* de Al. Odobescu. Prețul lei 250.
- 6) Biblioteca Minerva No. 47. *Amintiri din Sevastopol* vol. I de L. Tolstoi. Prețul lei 6.
- 7) Biblioteca Minerva No. 142. *Satul meu* de V. Bakosi. Prețul lei 6.
- 8) Biblioteca Minerva No. 43. *Mansarda* de Jules Claretie. Prețul lei 4.

Cețiți și răspândiți „Societatea de Măine“ care apare în 20.000 ex.
Reclamele Societății de Măine au cel mai mare succes!

Abonați revista „Societatea de Măine“! Apariția unei publicațiuni săptămânale cum este revista noastră, reclamă mare cheltuire de forțe intelectuale și materiale. Ne străduim să fim de mult folos pentru public, să-l servim cât se poate de bine. Suntem în drept să cerem însă și publicului o apreciere obiectivă și atentă și să răspundă întreprinderii noastre, înscriindu-se în cât mai mare număr printre abonații revistei. Facem sacrificii, consăcram toate orele noastre de muncă pentruca să asigurăm o prosperitate cât mai mare revistei „Societatea de Măine“, în credința că publicul ne va înțelege și va face și el mica sa jertfă plătind înainte abonamentul. Nu vom avea decât abonați plători înainte, pentruca nimeni nu poate pretinde dela noi să-i acordăm credit, într'o vreme când nici noi nu ne răzimăm pe credite și când peste tot circulația creditului este atât de redusă. Prosperitatea noastră este în funcțiune de abonați. Vom fi oglinda fidelă a frământărilor sociale și economice, ne vom păstra independența până la sfârșit, însă oricâte sacrificii am face știm că totul este zadarnic dacă publicul nu ne întovărășește cu simpatie și înțelegere. Și ar fi păcat de cheltuieli și de oboseală. Ne permitem deci a face apel către cititori să ne trimită cât mai repede posibil abonamentul lor.

BĂILE BAZNA

Medic oficial al băilor

Dr. G. SGLIMBEA

Chirurg gynecolog al Spitalului Sighișoara,
fost asistent de clinică la Paris

VILLA SORRENTO

S'a deschis și funcționează stațiunea balneară nou reconstruită

Instalațiuni moderne de băi.
Hotel nou. Lumină electrică.
Apaduct. — Salon de cură.
Muzică permanentă. — Locuri de sport, parcuri, păduri, etc.
Bucătărie românească și germană. — Comunicația ideală prin gara Radna, pe linia principală București—Arad.

LIPOVA

CARDIACI! FEMEI!
NERVOȘI! REUMATICI!
Cea mai ieftină stațiune din țară!

Cereți prospecte!

DIRECȚIUNEA BĂILOR LIPOVA (BĂNAT).

Ingrijire medicală distinsă.
Pentru asigurarea confortului modern, direcțiunea a investit un capital foarte mare ridicând edificii noi și reconstruind pe cele existente. — Ape minerale superioare, bogate în acid carbonic. Clima constantă, moderată.

SOCIETATEA DE MÂINE

REVISTĂ SĂPTĂMÂNALĂ PENTRU PROBLEME SOCIALE ȘI ECONOMICE

Editor și redactor-șef:
ION CLOPOTEL

CLUJ, 31 IULIE 1924

Anul I N-rii 15-16
EXEMPLARUL 20 LEI

S I M I O N B Ă R N U Ț I U

Istoriografia noastră, literară și politică, nu numai a evoluat, dar a și progresat: ducând-o mai departe de unde o lăsase înaintașii d-l G. Bogdan-Duică a perfecționat-o prin introducerea punctului de privire filosofic, aproape absent din monografiile scrise înainte de d-sa. Primind dela perioada criticismului istoric, care coincide la noi cu începuturile sale, obiectivitatea, controlul direct al textelor și, peste tot, înlăturarea romantismului, d-sa a extins pozitivismul școlii critice, dându-i o accepție mai largă, cât mai completă. Dar dacă în prima parte a activității sale de istoriograf literar, când a studiat scriitorii I. Budai-Deleanu, C. Negruti, A. Russo, Grigore Alexandrescu, V. Cârlova, și alții, acest spirit se manifesta în precizarea datelor, aflarea izvoarelor streine și stabilirea valorilor istorice, — în partea a doua a activității sale, după războiu, ca o urmare a însăși evoluției autorului și a importanței personalităților studiate, spiritul nou s'a remarcat în metodă, pe-alocurea mărturisită, în concepția istorică, enunțată tot sporadic, și în tendința de a ajunge la sinteze, după minuțioase analize istorice și psihologice. Așa a fost scrisă mica sa monografie despre Titu Maiorescu, care a constituit discursul de recepție la Academie, așa sunt studiați scriitorii munteni, îndeosebi Eliade Rădulescul din *Istoria literaturii române*, așa a fost scrisă monografia lui Gheorghe Lazăr, — și tot așa este noua sa operă, *Viața și ideile lui Simion Bărnuțiu*.

Dacă reproducem aceste rânduri din „Punct de vedere“ cu care se deschide noua sa lucrare unde învinuște istoriografia ardeleană că ea confesionalizându-se: „s'a depărtat de ce este mai interesant în istoria omenirii: de evidențierea conținutului total de idei ascuns în fondul evenimentelor europene coexistente, de farmecul de a urmări creșterea acestor idei în indivizii reprezentativi și în masele care-i

nasc“, — dacă punem aceste rânduri în legătură cu ultimele sale lucrări, avem sub ochi și metoda ca și concepția cu care au fost scrise. Și una și alta, concreșcute din conceperea pozitivistă a istoriei, nu rămân la un empirism imediat, așa cum cred cei ce se ridică sentimental contra acestui fel de a scrie istorie și critică literară, ceea ce d-l Bogdan-Duică observă indirect la acelaș loc amintind de „concepția emperică“ a istoriografului G. Bariț. Clarificarea ideilor și determinarea exactă a faptelor trecute prin rațiune, — iată ce este acest spirit și ceea ce trebuie să înțeleagă cei ce-l consideră învechit și adversar al originalității, numai pentru că se opune elucubrațiilor romantice.

Cu aceste monografii, la care mai este de adăugat cea privitoare la Ion Ionescu dela Brad, d-l Bogdan-Duică — scoțând la iveală toate fenomenele românești dependente de personalitățile studiate, sau depinzând ele de acele fenomene, și măsurându-le nivelul lor cu al fenomenelor europene coexistente“, — a scris, putem spune, o bună parte din originile civilizației române moderne, dela data începutului civilizației europene la noi. Într'adevăr Gheorghe Lazăr este un moment capital al acestei introduceri, Eliade Rădulescul alt moment istoric, Simion Bărnuțiu momentul ardelean, iar Titu Maiorescu momentul reviririi critice în urmă, peste ei toți, și deschiderii orizontului nou. Atâtea epoce deosebite, atâtea individualități originale, iar în jurul lor, o masă de fapte și evenimente pe care, astăzi, numai dl G. Bogdan-Duică o putea aduna sub privire ca s'o poată, apoi, distribui în timp și la locul convenit.

Căci *Simion Bărnuțiu* nu este numai istoria „vieței și ideilor lui“ cum se spune în titlu, și nici, după cum se poate bănui pe deasupra, istoria anului 1848 în Ardeal, ci este, pe scurt și în mod sporadic, istoria culturală și politică a Ar-

dealului timp de o jumătate de veac. O problemă de determinism moral, cum este influența mediului țărănesc asupra personajului studiat, face pe autor să descrie starea țărănimii de acum o sută de ani; o problemă de determinism social, cum este influența stărilor politice asupra lui Bărnuțiu copil sau adolescent, face pe autor să zugrăvească structura politică în care a trăit Bărnuțiu. Unde documentul lipsește cu raportare directă, locul îl ține deducția din întregul faptelor materiale și fenomenelor morale contemporane personalității, în cât ea devine o rezultantă a tuturor condițiilor date. Cetiți, ca o mărturie, ce a putut să se petreacă în sufletul tânărului Simion la Șimleu și Carei, pe timpul petrecerii la școală, sau în drumul lui, dealungul Ardealului, de aici, dela Nord, până la Blaj. Cine a decris aceste pagini, susținute de o erudiție seacă, nu este numai un istoric, ci este și un adânc înțelegător de suflete, partea cu care se încoronază pozitivismul lui Taine. Această metodă nu se „demodează“ niciodată, după cum afirmă câte un glas răsleț: ea este **mereu** nouă.

Dar ea mai are un avantaj pe care nu-l oferă istoria lirică, sentimentală sau idealizatoare, și care poate să fie supărător, dar e de-a dreptul moral, mai ales atunci când autorul se lasă dus numai de imparțialitate: metoda d-lui Bogdan-Duică nu cruță defecțiunile morale din trecut. Și într'adevăr, cine știe dacă am reuși să-l înțelegem vre'o dată pe *întreg* Simion Bărnuțiu, în cazul că autorul ar fi trecut cu tăcerea, ca istoricii confesionalizați, peste lupta dintre el și oficialitatea clericală dela Blaj? Ori, această luptă, conflictul de ani întregi între el și episcopul Leményi, ne face să înțelegem dârjenia lui Bărnuțiu, poate chiar o bună parte din aplicarea lui spre studiul filosofiei menit să prevaleze contemporanii. De aici concluzia: „Blajul acela era încă Blajul episcopului Leményi

și al curtenilor săi, pe care mai la vale va trebui să-i descriem ca *stimulatori prin negațiune* ai gândirii și fapturii lui S. Bărnuțiu“.

Dar cu această constatare ajungem la însuși sensul cuvântului „*viața*” lui Bărnuțiu“ din titlul lucrării, care aici nu este întrebuintat în mod stereotipic, după uzul monografiștilor. Interesant este de observat că autorul studiind omul faptelor dela 1848 n'a consacrat o parte din lucrare acelor fapte, aparte, așa cum a consacrat ideilor; ei, urmărind cronologic, în creștere, viața lui Bărnuțiu, a descris totdeodată și înfăptuirile lui. Extensiunea dată vieții lui Bărnuțiu și subsumarea evenimentelor politice unei individualități, se pare că au ca primă explicație simpatia morală a autorului pentru Bărnuțiu. Cu această atitudine față de subiect toate mărunțișurile istorice sunt răscolite, din nou controlate, afirmațiile confruntate, ca să ne pună în lumină tragicul vieții lui Bărnuțiu, culminant la data când e amenințat cu moartea de către clerul blăjan. Cetind paginile acestea dramatice, al căror conflict îl constituiesc de-o parte intoleranța clericală, obscurantismul și maghiarizarea, iar pe de-altă parte simțul de progres, înclinația spre democrație și naționalismul în mijire al lui Bărnuțiu, nu numai odată îți vine în minț versul lui Cerna:

Ai fost un om și-ai pățimit ca dânsul,

iar la sfârșit înțelegi că viața lui Bărnuțiu, stinsă într'o căruță de țară pe drum spre casa natală, trecând pe lângă momente galilene și apunând cu aduceri aminte din biografia lui Gheorghe Lazăr, a fost o viață care, cu drept, formează și subiectul și titlul unei monografii ... D-l Bogdan-Duică arată că istoria poate să fie emoționantă și fără bombasticism retoric, numai cu elemente realiste.

Subordonând și subalternizând unei individualități evenimentele istorice dela 1848, a urmărit d-l Bogdan-Duică eroul în istorie? Până când ne va serie direct concepția sa deplină în istorie, nu putem face o astfel de afirmație; dar, din descrierea vieții lui Bărnuțiu și noua cronologizare a istoriei dela 1848 rezultă că o mare parte din ele, îndeosebi actele inițiale (Proclamația) au fost opera lui Bărnuțiu, determinat de cursul lor, însă fără amestecul altor personalități, care apar învârtindu-se

în orbita influenței lui. Istoria e dreaptă, însă cu condițiunea ca istoricii să nu vadă pieziș sau prin luneta confesiunilor, a partidelor sau a altor interese și mai puțin istorice. Iată, în aceeași măsură în care d-l Bogdan-Duică face dreptate lui Simion Bărnuțiu, restabilește și adevărul că nu Blajul, ci Sibiiul, sediul lui Bărnuțiu și al lui Șaguna, a înfăptuit pe 3/15 Maiu 1848 (pag. 87 și nota 6).

Un alt adevăr, care trebuie de aici înainte să devină de domeniu comun, e contribuția masei populare, țărănești, până la *Istoria Românilor din Ardeal* de d-l N. Iorga aproape nesocotită în istoriografia ardeleană. D-l Bogdan Duică scrie: „Bărnuțiu, vicepreședintele adunării, trebuie să fie simțit o mare satisfacție auzind chiar din gura episcopului Leményi că *poporul* fusese câștigat pentru idea sa atât de antilemnyiană. Politiceste Bărnuțiu triumfă“. Triumful politic al lui Bărnuțiu, atât cât a acționat el, independent de triumful sau netriumful întregii națiuni la 1848, — iată viața și opera sa.

Sub „ideile lui Simion Bărnuțiu“ dl. Bogdan-Duică a pus scrierile, nu totalitatea de idei, printre care pot figura și cele politice din 1843, ca sinodalismul în antinomie cu episcopatismul și care aruncă lumină asupra concepției democratice de timpuriu a viitorului teoretician dela Iași. Dar nu la capitolul despre idei, ci unde-va la descrierea vieții avem o judecată generală cu privire la scrieri, anume la pag. 90: „Discursul dela 2/14 Maiu al lui Bărnuțiu este singura lui operă literară care va rămânea. Toate scrierile cealalte sunt de pe acum uitate; și poate vrednice să fie uitate; un stil astăzi cu neputință învâle în sine o știință precumpănitor lipsită de originalitate“. Demonstrarea lipsei de originalitate și stabilirea izvoarelor streine sunt o muncă de erudiție în care d-l Bogdan-Duică totdeauna a excelat

Rămâne, însă, de remarcat că scrierile lui Bărnuțiu, cu toată lipsa lor de originalitate, au — cum să zicem? — o semnificație istorică, cu observarea căreia ne întoarcem la afirmația dela început privitoare la originile civilizației române. Dl. Bogdan-Duică, admirator al lui T. Maiorescu, junimist de mai târziu, serie la sfârșitul lucrării: „T. L. Maiorescu a fost sever; a pierdut din vedere că Bărnuțiu însemna

o nouă încopciere a vieții noastre cu viața apuseană; și a negat din el mai mult decât se poate nega. Prin această încopciere, prin curentul creat de el — Maiorescu însuși recunoaște curentul — S. Bărnuțiu s'a așezat între inițiatorii României moderne, dupăce, în Ardeal, fusese, el singur, inițiatorul curentului democratic-național“.

Alături de aceste foloase de pe urma transplantării la noi a politicii teoretice și filosofiei dreptului, care creiază în istoria civilizației române un capitol aparte, important mi se pare de releat că din contactul lui Bărnuțiu cu Savigny ideea capitală câștigată pentru cultura românească, la acea dată, este ideea organismului istoric și sufletească al națiunii. Tot din acelaș contact, dar mai înainte de Bărnuțiu, Mihail Kogălniceanu, ca ascultător al cursurilor lui Savigny, adusesse în Moldova înțelegerea națiunii organice. Vorbind de această influență seriam la pag. 183 a scrierii „Mihail Kogălniceanu“ că Savigny a trebuit să-i arate moldoveanului „că dreptul și în genere, instituțiile politice, nu sunt un lucru artificial, ci un produs istoric al sufletului popular, o operă istorică, așa cum reese și din ideile politice ale lui Kogălniceanu, produse ale istorismului moldovenesc“. Dl. G. Bogdan-Duică scrie la pag. 157 din „Simion Bărnuțiu“: „Limbă, datină drept răsăreau, după Savigny, în mod organic, dintr'un singur organ politic-național. Pentru Simion Bărnuțiu concepția savignyană a fost înțui un îndemn, ca să caute și din parte-și trecutul organului românesc“

Astfel ideea organismului, scoasă din istoria neamului în contact cu cultura europeană, a primit, pe altă cale, un sprijin atât de mare dela Bărnuțiu, și ea a tot crescut în cursul veacului al XIX din fuzionarea conștientă sau subconștientă a atâtor elemente, până la realizarea ei politică în statul român de astăzi.

Radu Dragnea

COMPLICAȚIILE EXTERNE

Stărea de asediu este motivată de presa guvernamentală cu noua stare de lucruri din Bulgaria, unde comunismul, ar fi în luptă cu regimul lui Tancoff.

Evenimentele externe noi, sunt pline de îngrijorare și ele, cer: deplină unitate între toate provinciile țării.

SITUAȚIA MOȚILOR

Abrud, 10 Iulie 1924.

În preajma serbărilor centenare ale nașterii lui Avram Iancu, atenția cercurilor diriguitoare începe a se îndrepta în mod mai stăruitor spre poporul din munții apuseni, a cărui situație economică și culturală lasă foarte mult de dorit. Speranțele, pe cari și le puseseră Moții în frumoasele promisiuni din vara anului 1919, au rămas în mare parte neîmplinite. Și aceasta a produs adâncă amărăciune în sufletul lor. Fiind ispitiți la tot pasul să facă comparație între greutățile traiului din trecut și între cele din timpul de față, le simt pe acestea din urmă mult mai apăsătoare.

Cu prilejul unei recente călătorii prin munți, în toate satele pe unde am trecut, m'a întâmpinat glasul aproape unanim al nemulțămirii față de măsura impozitelor și mai ales față de nedreptățile săvârșite cu prilejul evaluărilor, față de stabilirea arbitrară și uneori cu totul exagerată a taxelor de pășunat, față de prețurile enorme ale lemnului de foc și de construcție, față de spiritul strâmt pentru sărăcime și proteguitor pentru vechii proprietari, în privința executării reformei agrare, față de abuzul aproape totală a solicitudinii organelor de administrație și de lipsa mijloacelor de comunicație, care să le faciliteze contactul cu restul țării.

În adevăr, drumurile construite în această regiune muntoasă pe timpul vechiului regim par a fi avut mai mult menirea să înlesnească excursiile de plăcere ale magnaților doritori de a pătrunde cu automobilul până în brădetul răcoritor, decât să corespundă evidentelor necesități economice ale satelor risipite prin văi și pe coline. Direcția drumului care leagă Abrudul cu Aiudul a fost determinată și de tendința politică de a pune viața poporului român din munți în contact cu acest vechi centru de cultură și propagandă maghiară. Din considerații politice au risipit sume importante pentru un drum de munte, cu nesfârșite cotituri, pe o distanță de 80—90 km și în multe părți iarna impracticabil, — în loc de a face legătura cea mai

indicată din punct de vedere economic între Teiuș—Abrud, pe o distanță cu mult mai mică pe valea Geoagiului, care trece prin cheia Râmețului. În cei din urmă 8—9 ani s'au deteriorat mult drumurile și podurile, fiindcă nime nu și-a mai luat osteneala să facă vre-o reparație. Astfel drumul dintre Albac și Scărișoara este cu totul stricat de apele Arieșului, cari în multe părți l'au făcut una cu albia râului. Iar din podul de lângă biserica din Arada, — satul lui Horia — unde se varsă valea Arăzii în valea Albacului, abia a mai rămas o bârnă roasă și ea de dintele vremii. Dacă întrebi pe primarul satului, de ce nu ia măsuri să repare podul, primești răspunsul, că satul „n'are putere” ori că poporul „n'are prindere”. Iar dacă-l sfătuiești pe cel din Scărișoara, să îndemne pe săteni a ajuta cu totii să curețe drumul de pietrii, afli, că e datoria administrației județene să facă acest lucru, pentru care incasează taxe de câte 300 lei de fiecare pereche de boi și de cai, dar nu face nimic.

Pe astfel de drumuri își istovesc Moții vitele coborînd cu scânduri și cu „ciubară” spre a cutreera țara până în malul Dunării, ca să adune în schimb cerealele pentru traiul familiei izolate într'o smerită colibă din cutare crâng...

Dacă această izolare desăvârșită, care face imposibilă o viață colectivă bine organizată, a putut fi folositoare în trecut, servind ca un scut de apărare contra oricărei tendințe străine de penetrație și desnaționalizare, — datoria statului român este acum, să o curme, luând fără întârziere măsuri chibzuite pentru îmbunătățirea sistematică și radicală a situației Moților, cari au de îndeplinit la granița de Apus a țării o misiune națională și patriotică din cele mai importante.

Cea dintâi măsură în direcția aceasta ar fi reînființarea aceluia comisariat special pentru munții Apuseni, care fusese înstituit la 1919 și desființat de guvernul Averescu la 1920, fără nici un motiv rațional. Configurațiunea geografică specială și împrejurările cu totul deose-

bite ale traiului din munți, reclamă imperios un astfel de organ special de administrație locală, alcătuit din elemente pricepute, cu tragere de inimă, cu înțelegere dreaptă și cu devotament nestins pentru toate nevoile poporului din munți. Regionalismul sau — dacă acest termen nu convine — particularismul Moților este mai îndreptățit, decât oricare altul, să reclame statului român sollicitudinea și privegherea cea mai binevoitoare.

Această administrație locală va pune în lucrare toate forțele, va căuta toate mijloacele potrivite spre a face să străbată munții căi bune de comunicație, să cerceteze din sat în sat felul, cum s'a executat reforma agrară, să înlăture nedreptățile săvârșite, să insiste necontenit pentru a se da Moților pășunat în condiții multămitoare și pentru a se crea păduri comunale, — unde nu sunt, — luând totodată dispoziții pentru protejarea industriei locale a lemnăritului și pentru desfacerea în comun a produselor acestei industrie, ca să nu mai fie condamnați Moții a cutreera prin țară câte 5—6 săptămâni până reușesc să vînză un car de „chișite” și să se întoarcă cu unul de „bucățele”.

Iar pentru promovarea vieții culturale se va găsi modalitatea de a îndemna poporul să se coboare, măcar pe timpul iernii, în **vatra satului**, clădindu-și aci case pe un teren care s'ar expropria anume în scopul acesta, rămânând ca să-și ierneze numai vitele la colibele lor actuale. Firește, acțiunea aceasta ar reclama timp mai îndelungat și persuasiune, stăruință neîntreruptă din partea conducătorilor localnici, până când ar putea să producă, în câteva sate măcar rezultatele dorite. Iar unde ar rămânea fără efect, trebuie construite internate lângă fiecare școală sătească. Altfel întreg rostul școlii este iluzoriu, fiind cele mai multe sate risipite pe o întindere de câte 12—15—20 km așa, că pe lângă toată bunăvoința și toată râvna spre carte copiii nu pot străbate iarna prin omăt, ca să cerceteze școala.

Dispozițiile noii legi a învățământului primar prevăd pedepsirea cu închisoare a părin-

ților, cari nu-și trimit copiii la școală. În loc de a construi zeci de închisori pentru părinții copiilor, puși în imposibilitate de a cerceta școala în actualele împrejurări, va fi cu mult mai patriotic să se înceapă numai de-cât clădirea internatelor și cantinelor școlare, cari să poată adăposti pe fii acestor părinți munteni de toamna până primăvara, dându-le astfel puțința să se împrietenească cu rostul cărții românești și să devină elemente de progres, capabile să alunge din munții străbunilor Daci pe exploatareii străini, pripășiți aci numai de dorul de a se îmbogăți repede din îmbelșugatele daruri ale subsolului și ale codrilor seculari.

Un început s'ar putea face — și ar trebui să se facă — chiar acum cu prilejul sărbărilor co-

memorative pentru Avram Iancu.

Localnicii spun, că amintirea gloriosului erou și „rege al munților“ ar fi mai cu folos prăznuită prin o școală cu internat, care să-i poarte numele, decât prin muzeul și hotelul proiectat, de care se vor bucura mai mult excursioniștii întâmplători decât Moții băștinași din satul lui Iancu. Dacă „Asociațiunea comemorează prin muzeul corespunzător programului său, ministerul instrucțiunii publice ar avea datoria să completeze serbarea centenară prin construcția atât de necesară a școlii și a internatului Avram Iancu.

Una s'o faci și alta să n'o lași!

I. Lupas

prof. la Univ. din Cluj.

EXPOZIȚIA ȘCOALELOR INDUSTRIALE DIN ARDEAL

IMPORTANȚA ATELIERELOR ÎNVĂȚĂMÂNTULUI PRACTIC

Privirea întregului public din Cluj și a vizitatorilor streini de localitate este îndreptată spre localul muzeului școlii de conductori tehnici, care adăpostește în sălile lui spațioase valoroasa expoziție a școalelor de meserii din Transilvania. Această expoziție, inaugurată la 20 Iulie, a. c. în prezența d-lui ministru al instrucțiunii Dr. C. Angelescu este cea mai grăitoare dovadă a preocupărilor pentru propășirea învățământului practic, dela care ținuturile alipite așteaptă elemente chemate să afirme în cuprinsul lor muncă creatoare a sufletului și brațului românesc în domeniul vieții industriale. Cu ocazia cuvântării de deschidere în fața publicului ce venia să aprecieze cu deplină recunoaștere activitatea și rezultatele școalelor, d-l ministru Angelescu a relevat faptul că dacă în trecut învățământul practic a trăit în umbra celui teoretic, în împrejurările de astăzi, nu se poate concepe consolidarea desăvârșită a vieții noastre economice stăpânită de efectele inerente războiului și nu se poate asigura treapta înaltă de productivitate a muncii naționale, fără a se da importanța cuvenită și meritată, alături de învățământul teoretic și celui cu caracter practic utilitarist.

Expoziția, a cărei organizare face cinste d-lui director general al învățământului profesional Ilie Purcaru cum și colaboratorului său în persoana d-lui inspector general Sterian, pune în desăvârșită lumină actele de înțeleaptă îndrumare din partea factorilor conducători, tălmăcește zelul și pricepera cu care personalul didactic al școalelor de meserii a căutat să răspundă imperativului datoriei și evidențiază treapta înaltă de productivitate a activității desfășurate în cursul anului. Expoziția, care a dat prilej școalelor să iasă dintre pereții izolați ai atelierelor, manifestându-se în fața lumii, cuprinde lucrări demne să stea alături de cele mai alese produse industriale, atât în ceea ce privește execuția tehnică desăvârșită, cât și nivelul lor artistic.

La privirea lor, așteptările întrec sfera admirațiunii, știind că toate obiectele expuse sunt fructul colaborării tinerilor elevi din armata muncitoare a școalelor și că majoritatea covârșitoare a micilor lucrători este recrutată dintre fii satelor, cari astăzi dovedesc celor ce ne urmăresc mișcările că dacă în trecutul apropiat, meseriile au fost practicate în Transilvania sub scutul monopolului, cu excluderea elementului românesc, cau-

za acelor stări de tristă memorie nu-și poate găsi explicarea în pretextul inventat că numai unii — cei puțini la număr — ar fi destoinici să mănuiască uneltele și mașinile în fabrici și ateliere, pe când noi fatal suntem osândiți să rămânem numai și numai la coarnele plugului. Obiectele expuse fac dovadă că activitatea școalelor de meserii se îndrumă spre formarea și pregătirea elevilor în așa fel, ca absolvenții să-și afle chemarea în exercitarea efectivă a meseriei și în munca productivă a vieții de atelier, răspândind brățara de aur a meseriilor în straturile populației rurale și întărind rândurile lucrătorilor dela oraș cu elemente ce au nu numai dibăcia profesiei, ci și cultura intelectuală, care să le fie pază de ordine împotriva celor ce prin mijloace condamnabile caută să strecoare în suflute tendințe dăunătoare intereselor noastre. Meseriașul sau lucrătorul instruit în școală este un element de ordine, pentru că anii consacrați studiilor sunt pătrunși de momente, cari deodată cu percurgerea programului de muncă sunt în măsură să provoace influința educativă a spiritului moral și intelectual ce germinează în alcătuirile tehnice industriale. Practica de atelier e secundată de instrucția teoretică ce se extinde asupra cunoștințelor necesare la executarea conștientă și rațională a lucrărilor precum și asupra elementelor indispensabile de cultură generală.

Numai școala sistematică este în stare să formeze adevărate valori, căci există o mare diferență între atelierul școalelor și între cele particulare. În acestea din urmă elevul-meseriaș are o privire asupra mecanismului complet al întreprinderii, în atelierul particular pulsează cu mai mare intensitate viața reală și nu e mai puțin adevărat că în atelierul școlii elevul este mai puțin deprins cu regimul sever al practicei, dar în schimb, atelierul particular prezintă o serie formidabilă de inconveniente. Este de ajuns să amintim că elevul-meseriaș, de cele mai multe ori cade jertfă exploatareii interesate ce pune la grea încercare ființa lui nevărstnică și fragelele lui puteri fizice, ocupația

pe urma diviziunii muncii nu mai într-o mică parte componentă a meseriei îl abrutizează, educația intelectuală și morală este cu desăvârșire neglijată.

Pentru aceste considerațiuni învățământul sistematic al meseriilor și manifestările lui îmbucurătoare trebuie să privească cu interesul datorit oricărei manifestări culturale.

La expoziția organizată la Cluj participă școala de conducători tehnici din această localitate, școlile de arte și meserii din Arad, Satu-Mare, Oradea-Mare, Odorhei, Zlatna și Brașov, școlile inferioare de meserii din Cluj, Năsăud, Viștea-de-Jos, Borgo-Prund, Baia-Sprie, Deva și școala elementară de meserii din Mischiu.

Școala de conducători tehnici din Cluj excelează prin lucrări de mecanică și ajustaj. Ea expune o serie de panoplii reprezentând obiecte lucrate după programa analitică, piese de precizie, casete de fier, etc.

Școala de arte și meserii din Arad ocupă locul de frunte între cele cu secțiuni unite de tâmplărie, sculptură, lăcătușerie artistică, mecanică și ajustaj. Din atelierul de tâmplărie expune o sufragerie lucrată cu placaj de palisandru cu incrustări în stil bizantin de mare valoare artistică. Cele două tablouri în interzie, reprezentând un țaran și o țarancă sunt atât de bine reușite, încât armonia pieselor de lemn în culori vii, incrustate cu desăvârșită mână de artist, provoacă impresia unui pastel. Demne de amintit sunt și lucrările de sculptură. Două statuete de lemn reprezentând **credința și meditația** reproduc profund psihologic. Piesele de modelaj turnate în ghips sunt foarte bine reușite. Obiectele de feronerie (lăcătușerie artistică) sunt din cele mai variate. La secția de mecanică și ajustaj admirăm numeroase panoplii reprezentând desvoltarea treptată a pieselor lucrate după prevederile programei; instrumente de precizie, compasuri diferite, eche, chei franceze, etc. Alături de obiectele simple stau mașinile complicate. Printre cele multe distingem strunguri, mașini de dăltuit, menghine paralele, un motor cu aburi vertical și o pre-

să de vin. Majoritatea lor sunt reținute pentru înzestrarea școlilor surori cari continuă să-și completeze utilajul.

Școala de arte și meserii din Satu-Mare este o adevărată pozoabă a expoziției. Cu drept cuvânt ea poate fi clasată în fruntea celor cu secție de tâmplărie. Garnitura de salon în stil bidermeyer lucrată din lemn de nuc american cu admirabile incrustațiuni de paltin precum și dormitorul elegant din paltin de madaria cu sculpturi aurite în stil renaissance pot concura din toate punctele de vedere cu oferta pieței. Stilul în care se prezintă o altă garnitură de salonaș este o creație ingenioasă. Un al doilea dormitor de mahon cu mozaicuri și sculpturi reține privirea admiratorilor.

Bine este reprezentată și **Oradea-Mare**. Remarcăm ca lucrări de tâmplărie un dormitor din lemn de tei, o sufragerie cu placaj de nuc, o mescioară din lemn de piper. Din lăcătușeria artistică, mecanică și modelaj expune o serie de panoplii reprezentând treptele de desvoltare a programei, apoi noptiere, candelabre, lămpi de masă, grilaje, uși pentru sobe de teracotă, cuiere, stelaje de metal, mai multe mașini de bucătărie în diferite mărimi, chei franceze, țevi și diverse aparate. Toate sunt admirabil reușite întrucât și desenurile claselor cari trădează adevărate talente și stau alături de colecția impunătoare a desenurilor ornamentale, industriale și geometrice dela Satu-Mare.

Odorheiul excelează prin

obiecte de ceramică în stil românesc (vase de flori, farfurii de decor, căni, scrumiere, etc.), iar școala din **Zlatna** nu are rivală în lucrările de piatră cioplită.

Școlile inferioare de meserii din **Năsăud, Viștea-de-Jos, Borgo-Prund** și altele, deși înființate în cursul anului școlar 1923—24, abia de 5—6 luni arată un rezultat frumos în timp relativ scurt. Merită deosebită atenție școala de meserii din **Cluj** care înființată la 16 Noemvrie 1923 se manifestă astăzi prin lucrări demne de o școală cu vechiu trecut. Obiectele expuse sunt opera orfanilor din războiu. În atelierul de tâmplărie s'a confecționat o frumoasă și bine reușită sufragerie din lemn de stejar. Atelierul de croitorie expune costume bărbătești, pornite să facă o puternică concurență în ceace privește condițiunile de efectuare, croitorilor de piață. Dintre lucrările atelierului de cismărie remarcăm ghete de sport, sandale, pantofi, etc. Atragem atenția publicului asupra acestei școle ce primește comenzi de tot felul în condițiunile cele mai favorabile.

Expoziția a avut norocul să fie vizitată, chiar în ziua solemnă a deschiderii, de către cei 500 de membrii excursioniști ai „**Ateneului popular Tătărași**” din Iași.

Nu ne îndoim că în anul viitor vom avea ocazie să apreciem în lucrările școlilor industriale, dela un capăt la altul, adoptat pe toată linia caracterul pur al stilului românesc.

D. Voina.

UN CAPITOL SBUCIUMAT DIN VIAȚA LUI GH. ȘINCAI

— SUFERINȚELE ÎNDURATE DIN PARTEA EPISCOPULUI BOB —

Gheorghe Șincai a suferit, în anul 1794, insulte, bătăi și spolieri, aprobate de ep. Bob, decumnatul acestuia (un Iosif Pop) și sora lui (d-na Agneta Pop nasc. Bob). D-l prof. Tr. Popa le descrie, după acte descoperite la Târgu-Mureș, în broșura *Un capitol sbuciumat din viața lui Gh. Ș.* Cățind broșura am simțit sângele urcându-mi-se în față de indignare: catastrofa lui Șincai apare așa de crudă, încât nu este sever ca de-aici înainte să se vor-

bească despre *bestiile* care i-au procurat-o. Episcopul, rugat de arestatul Șincai, să-l mântue de umilințe, i a răspuns: „Eu nu te iau sub garanție, nu scot spinele din piciorul D-Tale, ca să-l bat în al meu, pentru că conjurația este împotriva țării [și știa că nu este așa! G. B.-D.] și faci mare lucru, eu însă nu-mi fac năcaz pentru D-Ta”. Broșura este o pagină de revizuire istorică. Cetiți-o!

G. B.-D.

CARI SUNT INTERESELE SPECIFIC BUCOVINENE?

— Scrisori din Bucovina —

Despre nici o provincie alipită la vechiul Regat român, nu s'a vorbit atât de puțin ca despre Bucovina. Și atunci când s'a și vorbit, în interviuri ministeriale, în declarații în Camera deputațiilor, în Senat, am auzit numai vorbe bune despre acest colț de țară și despre populația ei „cu minte”. Vorbe mai aspre se rosteau numai când vre-un candidat al opoziției ținea de datoria sa să „înfiereze” manoperile guvernamentale, — ceeace, acuma, în parlamentul actual, nefind ales nici un opoziționist, nu s'a întâmplat.

Bucovina — botezată astfel deabia după anexiunea din 1775 către Austria — este cea mai mică dintre provinciile alipite la România. Cu o populație de aproape un milion ea are totuși în capitala ei o universitate (înființată la 1875). De-alungul ei, delângă Suceava și până la granița poloneză, este străbătută de una din cele mai însemnate linii ferate, prin care Bucureștii are legătură directă cu Varșovia și cu Berlinul. Cernăuț mai este și sediul unei Mitropolii, (mitropolitul este adăpostit într' unul din cele mai frumoase și impozante palate, nu numai din România, ci, în felul său, din Europa); mai departe, acest oraș căruia îi place să-și zică capitală, căci în Austria era capitala Ducatului Bucovinei cu reședința Landespräșidentului, — are și astăzi „fericirea” să fie „reședința” unui ministru special al Bucovinei.

Dar, poate nu prin o întâmplare, ci în urma așezării geografice atât de favorabile, acest colț de țară păstrează pe pământul său ruinele capitalei vechii Moldove, de pe timpul ei de cea mai înaltă mărire; adăpostește sub piatra de mormânt dela Putna osemintele lui Ștefan Vodă; biserici și mănăstiri, multe și frumoase ca nicăiri în altă parte stau dovezi ale unor vremi în care evlavia și trăinicia se întrăiau. O întreagă istorie ni se desfășoară pe dinaintea ochilor, când cutreerăm drumurile și plaiurile Bucovinei. Stai uimit de atâta frumusețe și privești cu o adâncă melancolie la aceste lăcașuri sfinte, ctitorii ale lui Bogdan, Ștefan cel Mare, Luca Arbore, Ieremie Movilă. Și acolo, unde temeinicia istoricului nu poate pătrunde, vine legenda să reconstruiască vremuri de mult apuse.

Și mai este Bucovina interesantă și prin aspectul ce ți-l prezintă ochilor. Mai mult de jumătate acoperită cu păduri ce umbresc creștete de munți, de dealuri sau și șesuri, țara aceasta a fost cea mai în măsură să l inspire pe bardul dela Mircești a exclama cu atâta entuziasm optimist:

Dulce Bucovină,
Veselă grădină
Cu pomi roditori
Și mândri feciori.

Și de fapt, poate nu este loc pe pământ, care să-ți insufle mai mult optimism ca Bucovina. Aici țărănul, a știut totdeauna că este stăpân pe puținul ce-l are și a înțeles că trebuie să chivernisească așa ca să-i ajungă pentru traiul de toate zilele. Numai cei mai nevoiași plecau înainte de războiul mondial în vechiul Regat, unde lucrau întreagă vara pe moșia cutărui boier, pentru a veni apoi toamna cu ceva agoniseală la vatra lor înapoi. Și deoarece mulți dintre aceștia aduceau cu sine și malarія sau pelagra, cu timpul numărul lor se împușină tot mai mult. Pentru emigrarea la America însă-ți mi pare că Bucovinenii au dat cel mai mic contingent dintre toți Români. Din satele mixte, unde erau colonizați, printre Români, Nemții aduși de administrația austriacă de prin alte părți, au emigrat cei mai mulți Români.

* * *

Și acuma o problemă; și nu una dintre ale mai ușoare: problema naționalităților. Satele sânt locuite de țărani și cum numai creștinii sânt țărani, satele sânt creștinești. Orașele sânt aproape complet evreești. Nu vorbesc de orașe ca Cernăuțul, care prin caracterul său mai mult comercial, este un loc potrivit pentru așezarea evreilor. Dar orașe ca Suceava, Câmpulungul, Rădăuțul! Aici populațiunea băștinașă a fost împinsă din centru spre periferie; astfel orașenii creștini, afară de funcționari, trăesc prin mahalale și se ocupă aproape exclusiv cu agricultura. Grosul populației germane în Bucovina nu se află, cum s'ar crede, în orașe — ovreii vorbesc tot atât de bine nemțește ca și germanii — ci la sate. Avem o mulțime de sate nemțești, curate, frumoase, bogate, cari împetri-

țează teritoriul românesc. Sate ca Ițcanii, Satul Mare, Dealul-Ederii, Voievodeasa, Iacobenii ș. a. sânt destul de însemnate pentru a bate îndată la ochi. Chiar sate ungu-rești nu lipsesc, pentru ca mozaicul să fie complet. Lângă linia ferată principală se găsesc două sate curate ungu-rești, creațiuni austriace (Hadikfalva, astăzi Dornești și Istensegits, pe românește Țibeni).

Dar populațiunea slavă aproape echivalentă cu numărul Românilor (statistica ultimă austriacă vorbea de cam 300 000 de Români și de aproape 400 000 Ruteni, numere de sigur exagerate în felul lor) este mai compactă decât cea românească. Între Prut și Nistru trăesc cele, să zicem aproape trei sute de mii Ruteni, pravoslavnici și ei ca și noi, însă cu alte gânduri de cum sânt ale noastre. Desigur un mare număr dintr-o ei a rezultat din slavizarea Moldovenilor: dovezi atâtea nume românești, ca Frunză, Bujor, Totoișcul, Albota, Georgh ță, Darie, Struț, ș. a., dar grosul lor a fost adus încoace din Galiția, împreună cu care Bucovina a făcut lungă vreme un cerc administrație (abia lui Eudoxiu Hurmuzache îi suc ese după multe lupte să dezlipească Bucovina de Galiția, cea dintăiu devenind autonomă cu titlul de ducat la 1849.) Acești Slavi de import au crotop populațiunea moldoveană, desigur destul de rară în acele vremuri și în acele locuri, dar pe Români îi ghicești îndată din nume, din trăsăturile feței, din vioiciunea minții, din portul în care s'au păstrat încă multe motive românești. Spiritul de conservare al poporului nostru și-a manifestat protestul său în modul acesta, mai mult instinctiv.

Afară de acești Ruteni importați sau Români rutenizați, mai întâlnim prin munții Bucovinei nord-vestice, un soi de oameni cari se deosebesc de Ruteni cu toate că vorbesc aproape limba acelora. Sânt Huțanii, sau cum își zic ei adesea, Huțulii — popor care e pe cale să dispară — probabil niște Traco-iliri slavizați în timpurile vechi. Aceștia cu toate că vorbesc slavonește își ziceau totdeauna *volóhi* adică Români, în ciuda propagandei rutene din timpul austriac. O conștiință națională accentuată lipsindu-le cu desăvârșire, ei duc un traiu de oarecare independență sălbatică în creerii munților Bucovinei.

* * *

În fața constatărilor de mai sus ce ni se impune să facem? Este drept că în masa românească de 12 milioane de Români acești trei sute de mii de Ruteni sânt dis-parent de puțini. Și tot așa de adevărat este că nici „Bucovina“ nu mai există în forma ei inde-pendentă de altă dată, când purta numele de „ducat“. Pentru a fi ceea ce nu trebuie să fie, dânsa este prea mică și prea independentă, deoarece a devenit un măr al dis-cordiei, aruncat din mâna în cea a celuilalt „șef“ de partid poli-tic regional, care toți se străduiesc pentru a putea ocupa scaunul de „miniștri de stat, delegați pentru Bucovina“. Interesele specifice bu-covinene pe care dânsii, toți câți s'au perândat până acuma și pro-babil se vor mai perânda încă, nu există în acea formă și măsură cum vreau dânsii să le construiască prin introducerea politicianismului. În toate ramurile vieții se ridică răzburarea politică la rangul de principiu.

Am vorbit mai sus de problema naționalităților în Bucovina. Există? Da, căci există Bucovina, Austria în miniatură, cum i se zicea sub Austriaci, existând încă admini-strația „bucovineană“.

Dar oare ce s'a făcut pentru o armonizare a tendințelor diferitelor nații de pe acest colț de pământ? Se va răspunde, da, s'a făcut mult: s'a naționalizat școala. Ei bine, naționalizarea aceasta este fictivă. Căci ce poate să facă un învățator sau doi într'un mediu curat rutean unde acest învățator Român, strein între streini este pus să propage cultura românească în rând cu alți 3 sau 4 Ruteni, cari au toate sim-patiile populației din localitate? Deputații și politicianii noștri intervin în toiu algerilor ca această stare să se mențină ad infinitum, căci în felul acesta dânsii își asigură deputația sau alte favoruri în dauna Românilor.

Este necesar să se înceapă o în-tinsă propagandă culturală în țin-uturile dintre Prut și Nistru. Avem doară o Universitate, avem doară o „Societate pentru cultura și lite-ratura poporului român din Bucovina“, avem Ateneuri populare, avem oameni care ar putea și ar vrea să lucreze în această direcție. Dar cine a făcut vre-un pas dincolo de Prut? Universitatea? „Societatea“? Vre-un ateneu popular? Toate ace-ste instituții de altfel frumoase, până acum și-au mărginit activita-

tea lor asupra unui cerc restrâns de intelectuali (sau chiar și țărani) români. Avem doară și societăți muzicale ca „Armonia“, „Tudor Flondor“, „Ciprian Porumbescu“! Au întreprins dânsule un singur turneu în teritoriul de dincolo de Prut? Și apoi dacă nimeni nu se mișcă, cum vrem noi să se miște spre noi acei ce încă n'au avut prea mult prilej să ne cunoască, să ne admire cultura noastră?! Cultura se impune prin manife-stări puternice culturale, nu prin intrigi și meschinării electorale. Și încă nu este prea târziu să se în-ceapă această operă culturală. Iată o menire specific bucovineană a celor ce se cred în măsură a re-prezenta încă interesele specifice bucovinene. Ei sunt datori a spri-jiți — ministrul Bucovinei ar tre-bui să exopereze un fond de pro-pagandă, pe care să-l întrebuințeze pentru acest scop, căci avem doară

și un inspector al artelor — orîșice acțiune care duce la o armonizare a intereselor tuturor cetățenilor prin cultură. Și cred că Teatrul Național din Cernăuți ar fi putut să alcătuiască o trupă de propa-gandă și prin orașele de dincolo de Prut. Ar fi făcut o operă, în orice caz, mai națională decât re-prezentând atâtea operete în fața aceluiași public.

Numai așa vom birui, numai așa vom putea deveni stăpâni pe ceea ce ținem în mâni. O dovadă ne dă istoria că ori când și ori unde s'a lovit cultura și civilizația de ignoranță, cele dintâu au ieșit bi-ruitoare. Vrem să avem liniște în țară și aceasta numai prin faptul că vom dovedi tuturor celor ce se află printre noi că știm să ne pronunțăm superioritatea noastră cul-turală.

Cernăuți, Iulie 1924.

VASILE GHERASIM prof.

ȘCOALA CONFESIONALĂ

a găsit apărători firești în Senatul țării (metropoliți și episcopi). Am cetit 2—3 cuvântări; apoi am renunțat. I. P. S. dela Sibiiu a sus-ținut că: „dacă timpurile mai apro-piate de noi au putut să dea o des-fășurare intensă științelor *naturale*, ca și întregii culturi înaintate de astăzi“, nu trebuie uitat că, preala-bil, popoarele au trecut prin educa-ția sufletească... a altor științe și culturi, create de creștinismul popoa-relor apusene. Cugetarea este uni-laterală; și popoarele necreștine (Gre-cii de ex.) au avut știință, artă, cul-tură — fără prealabilul citat. Creș-tinismul a colaborat, dar nu a creat singur cultura lor. I. P. S. a mai zis că „școlile confesionale... nu vor face, *sub nici un raport*, notă discor-dantă“. Sub nici un raport; deci vor fi *egale*; atunci pentru ce să nu fie și administrativ egalizate, adevă: de stat? S'a mai vorbit de „mentalitate *ortodoxă*“. Nu există! Nici nu trebuie creată! Ne ajunge *una*, religioasă, acordată treptat culturai generale, pentru ea să fie ajuns scopul indicat și de I. P. S., care este (pentru orice școală): sprijin neamului și statului. Nici cu ideea finală nu suntem de acord: „Prin duhul lor bun *trăiesc* și tot prin duhul lor rău *mor* nea-murile pământului.“ Neamurile mor cași camenii (individual): de epui-sare fizică, de boale, de împuținare statistic văzută. Duhul este bun, dacă vindecă trupurile; în școală: *știin-*

fificul statului este mai efectiv (în vindecări), decât un oarecare duh neprecizat? Intrucât religia *colabo-rează* la perpetuarea fizică a națiilor, a arătat Julius Wolff în scrierea sa *Geburtenrückgang*, într'un mod vred-nic de atenția P. Sf. episcopi și mitro-poliți români. Cartea ar putea servi de isvor la o circulară frumoasă și la o serie de articole mult mai utile decât multe, multe din cele publi-cate în foi confesionale. Să sperăm că prelații se vor socoti *obligati* a deveni mijlocitori între știința pozi-tivă a sociologiei (vezi de ex. pe acel J. Wolff!) și harnica preoțime care dorește să fie călăuzită și spre biruințe — lumesti, nu numai duho-nicești. Preoțimea este în contact cu viața cea grea; să fie, deci, ajutată în lupta cu ea prin povețe la nivelul vremii și a interpretării moderne a „duhului“ cultural. În schimb, în cuvântările citate, frumoasă a fost partea sentimentală a lor, despre jertfa cerută de vremi nemiloase ca a noastră.

G. B. D.

ÎN NUMĂRUL VIITOR:

G. BOGDAN-DUICĂ:

Satul sindicalizat;

G. BOGDAN-DUICĂ:

V. Pârvan, Inceputurile vieții romane la gurile Dunării.

CÂTEVA NOȚIUNI DE FITOSOCIOLOGIE

PĂDUREA. STEPA IERBOASĂ. LUPTA ÎNTRE ACESTE DOUĂ FORMAȚIUNI

Multă vreme se credea, că este un privilegiu și un dar exclusiv al omului să ducă o viață socială: să alcătuiască grupări mai mici ori mai largi cu interese comune și mod de viață identic, în luptă ori întrecere cu alte grupări similare, care urmăresc și ele un traiu cât mai bun pe pământ, în această vale a plângerii.

S'a crezut, că numai oamenii sunt capabili să se grupeze în tagme și clase sociale, în partide și în organizații de stat, a suprindu-se, stânjenindu-se, iar mai rar ocrotindu-se, apărându-se, ajutându-se unii pe alții. Mulți poate și astăzi cred că nu există decât societate și sociabilitate umană și numai o **sociologie umană**, care studiază problemele atât de variate și complexe ale societății omenești.

Lărgirea orizonturilor biologice a desvelit o lume nouă de ființe **sociabile** și **sociale** în regnul animal. Animalele superioare ca și inferioare adesea se grupează în societăți cu norme comune de traiu, cu o armonie socială și frățească între tovarăși, cu luptă și ură contra ființelor care stau afară de cercul lor.

Societatea perfectă a albinelor, statul lor ideal era cunoscut mai dedemult. Vieța socială a elefanților, maimuțelor, pinguinilor etc. a fost studiată în timpuri mai recente numai. Cele mai uimitoare taine din vieța insectelor, a furnicilor ni le-a desvelit nemuritorul sociolog al animalelor, Fabre. În urma acestor cercetări și descoperiri suntem în clar, că ideea socială stăpânește întreaga lume animală.

Cum stăm însă cu plantele?

Primii cercetători ai regnului vegetal se interesau mai mult de uzul și utilitatea plantelor, neglijând pe cele care nu ne puteau servi ca hrană, medicină, îmbrăcăminte ori podoabă. Pe timpul lui Lineu, plantele interesau mai mult ca obiecte muzeale, ca mumii de-o variabilitate extraordinară, a căror descriere, inventariere și clasificare era preocuparea unică a botanicii. „Botanicus verus”, botanist adevărat era numai acela, care cunoștea după nume

toate plantele care-i veneau în cale.

Aproape numai de un veac s'a îndreptat atențiunea naturaliştilor spre **vieța** plantelor, cercetând mai deaproape cum se nutrește, cum crește, cum respiră, cum se reproduce planta, ca individ izolat. Și studiul acestor funcțiuni vitale ale plantei s'a făcut mai mult în laboratoriile de fiziologice vegetală.

Mai târziu au început botaniștii a observa și studia metodic legăturile și raporturile dintre plantă și „**stațiunea**” unde crește, dând ființă unei discipline noi, numite Ecologie (oecologie).

Numai recent de tot s'a văzut, că în afară și **peste** această vieță individuală stăpânesc legi și raporturi și legături „sociale” între plante; că individul este și aci înglobat în unități mai mari, cu vieță proprie, în tovarășii și grupări, asemănătoare cu cele omenești. Și la plante se poate vorbi și trebuie să vorbim despre societăți sau „asociații”, despre lupte sociale și armonie socială, despre clase sociale, despre boieri și calici, despre aristocrați și plebei, despre stâlpii societății ca și despre trântorii și paraziții ei. Lupte surde și mute, dar crâncene, pe vieță și moarte se dau și între clasele sociale, între statele din lumea plantelor, cu reforme și transformări lente uneori, cu revoluții sociale grozave altădată.

În botanică se vorbește despre „fitosociologie”, ca despre un ram al „biologiei” în sens mai larg, sau ca despre o parte a fitogeografiei numai recent de tot. Fitosociologia, ca disciplină botanică distinctă, este de dată recentă cu atât mai valoros îi este nou numele ei. La congresul botanic din Bruxelles dela 1910 a fost propus numele de „fitosociologie” din partea lui Jaccard pentru acea parte a geobotanicii oecologice, care studiază legile și condițiile asocierii plantelor; congresul a acceptat atunci însă termenul de „synecologie.” Abia la 1917 pătrunde în literatura botanică și devine popular numele de „fitosociologie”, în Elveția, Ame-

rica și Franța, urmate și de alte state.

Astăzi sub „fitosociologie” se înțelege în genere studiul asociațiilor de plante, din toate punctele de vedere, o știință aparte, cu scopuri și metode și obiecțiuni de cercetare proprii.

Rușii pretind, că la ei s'ar fi dezvoltat și s'ar fi autonomizat mai întâi disciplina fitosociologiei (Sukatschew, 1915), după ce Paczosky făcuse de pe la 1891 încercări de a întemeia această știință aparte. Chiar și numele de fitosociologie s'ar fi găsit de pe la 1898 în literatura rusească (Krylow, în Tomsk) fără ca să fi influențat însă literatura botanică științifică, în care n'a pătruns. La noi fitosociologia este prea puțin cunoscută, deși nicăeri ca la noi nu se oferă teren mai interesant pentru studii de „sociologie vegetală”, studiul asociațiilor de plante.

Nu este de fapt lipsit de interes, să aruncăm o privire asupra „vieții sociale” din lumea vegetală ce ne încunjoară, pe care mulți dintre noi nici nu o bănuiesc măcar, ori nu îi dau nici o atenție, nedându-și seamă de farmecele ei, de importanța ei științifică dar în același timp și practică, pentru nevoile și interese agriculturii și silviculturii mai vărtos.

În jurul nostru ochiul cercetătorului descopere cu ușurință mai multe societăți perfecte, „**State**” de plante, republici bine încheiate și organizate. Pădurea, „stepa”, vegetația palustră, sunt în preajma noastră formațiunile vegetale naturale primare mai principale.

Despre pădure și despre stepă mă ocup în acest studiu, insistând asupra morfologiei lor sociale în general și asupra unor fenomene de succesiune mai importante.

I. Pădurea este cea mai remarcabilă tovarășie de plante la noi, este cel mai de seamă „**stat**” de plante, organizat și consolidat în raport cu situația geografică („factorii orografici”) cu condițiile fizico-chimice ale solului („factorii edafici”), cu condițiile produse de vietăți („factorii biotici”), în special răspunzând însă și prescripțiilor „climei.” Clima este pentru societățile de plante ceea ce pen-

tru oameni, state și societăți este „spiritul timpului” sau fatalitatea istorică, care produce anumite fapte, evoluții, progrese. Clima, cu factorii ei compoziționali: căldură, lumină, umiditate și vânt, hotărăsc mai mult decât condițiile solului, dacă se poate înfiripa o pădure ori ba. Și dintre căldură și apă iarăși aceasta din urmă decide.

Este nevoie de cel puțin 500 mm. de precipitațiuni atmosferice la an, ca o pădure să poată lua ființă, și să dăinuască bine. Cu excepția bărănelor din Muntenia de est, sudul Moldovei și Basarabia precum și a unor regiuni din Dobrogea, clima României este favorabilă pădurilor. În timpuri preistorice, înainte de așezarea omului pe aceste plași, aproape țara întreagă era împădurită. Numai creștetele munților celor mai înalți prezentau goluri, unde tot **clima alpină** nu permite încheierea unei păduri.

Pădurile noastre — aceste tipuri de formațiune vegetală — sunt felurite, dupe regiuni și altitudini, varind mai vărtos în privința elementelor principale ce o compun: de cetinoase sau brazi la munte (de la 1000 metri în sus),¹ de foioase cu frunze caduce mai la vale,² și anume de fag, de carpin și stejar³ ori de un amestec de fel și fel de copaci. Aceste tipuri speciale de păduri sunt „asociațiile” fitosociologiei, unitățile biologice cele din urmă. Sunt însă atâtea trăsături comune la toate pădurile foioase, pe lângă multele deosebiri care le despart, încât putem lua una ca tip: un stejărișel, un făget.

¹ Această „formațiune vegetală” se numește după terminologia fitosociologică preconizată de H. Brockmann-Jerosch și E. Rübél (1912): *Aciculisilvae*.

² Numite cu termin internațional: „*Aestatisilvae*” = păduri numai vara înfrunzite, în opoziție cu „*Laurisilvae*” (= păduri cu frunză lată și pururea verzi) și cu „*Durisilvae*” (= păduri cu frunze înguste de tipul Casnarinei) și „*Hiemisilvae*” (*păduri* de monsun, care își leapădă frunzele în sezonul uscat).

³ Înțelegând sub acest nume colectiv cele 5 specii principale de *Quercus* din flora noastră: *Qu. pedunculata*, *sessiliflora*, *cerris*, *conferta* și *lanuginosa*.

Un codru de stejar se prezintă la prima vedere ca o armată uriașă dar mută, ca un masiv uniform, fără viață, ca un „falanster” al sociologilor vizionari.

Dacă analizăm însă alcătuirea intimă a acestui stat, găsim o mulțime de alimente sociale ce-l compun, ce viețuiesc împreună după legi și norme înscrise în marea pravilă a naturii, prezentând o ideală „împărțire a muncii”, complectându-se, ocrotindu-se dar în același timp și luptându-se unele cu altele. Ca straturi sociale¹ sau clase găsim înainte de toate **arborii**, pătura „suprapusă”, stăpânitoare. Apoi urmează pătura, etajul mijlociu al **tufelor**, a arboreilor pitici, a „parvo-și nanolignidelor.” **Lianele**, vițele fac legătura între ele. **Dezespurt** se așterne un covor de **ierburi**, poporul florilor și altor plante ierboase. De pământ se lipește lumea umilă a ciupercilor și a **mușchilor**.² În pământ lucrează norodul necuvântător al **ciupercilor și microbilor**. Aceste straturi „sociale” nu sunt numai juxtapuse în pădure. Ele depind fiziologicește și în manifestările vieții lor casnice, gospodărești, cum se zice: în oecologia lor unele de alte, armonizându-se ori luptându-se, după cum cere nevoia, ducând totuși o „căsnicie” adevărată.³ Unul sau mai multe straturi sociale pot și lipsi din pădure, fără ca să li se resimtă lipsa.

Arborii, copacii reprezintă puterea, clasa privilegiată, oligarhică a pădurii. Rădăcinile lor puternice scormonesc pământul, sugându-i vlaga, sărurile nutritoare, apa care circulă prin trunchiu și frunze, făcând transpor-

¹ În fitosociologie aceste straturi se numesc „synusii” și reprezintă „tipurile biologice” ori formele de vegetație ale elementelor ce alcătuiesc o asociație.

² Numit și strat muscinal.

³ Fitosociologia modernă face nu numai analiza calitativă a asociațiilor, studiind speciile ce le alcătuiesc și forma lor de vegetație, ci face și o minuțioasă analiză cantitativă a asociației, întrebându-ne de abundența elementelor, de proporția numerică în care se amestecă, de constanța, fidelitatea, dominanța și sociabilitatea lor, de vitalitatea și puterea lor dinamică.

tul acestor săruri la bucătăria plantei, la frunză.

Toate vietățile pădurii, în special plantele, sunt la discreția oligarhilor-copaci. Ei sug vlaga pământului, ei absorb razele de lumină cu miliardele lor de frunze, lăsând restului de vegetație numai fărâmașurile ospățului lor. Persecută până la moarte orice altă plantă, arbust ori buruiiană, care nu se adaptează la modul de viață dictat de copaci. Dar să nu credem că celelalte clase sociale se împotrivesc prea mult potențailor oligarhi. Demnitatea „cetățenească” și de clasă nu pare a fi prea dezvoltată nici în republica codrilor. Cetățenii pădurei rabdă cu resemnare tirania copacilor, privesc apatic, cum li-se fură, și aci ca și aiurea, cele mai sfinte drepturi înscrise în pravila naturii, dreptul la lumină, fără să încerce măcar să-și scuture acest jug.

Arbuștii răsleți din pădure vegetează ca vai de ei. Bine numai aceluia le merge, care se înrolează în garda de grăniceri ai pădurii, alcătuind la margine un desiș greu de străbătut, în care alunul se întovărășește cu cornul, dârmozul cu măcieșul, călinul cu sângerul, ligustrul și lemnul cănesc cu clocotișul. Această armată de grăniceri păzește tainele codrului, împreună cu lianele pădurii carpenul și închide din fața străinilor lacomi misterele lui. Ca răsplată li-se îngăduie acestor arbuști dela „siguranță” să se înfrupte și ei din harul luminii cerești pe care ei o absorb lacom, plecându-se înafară cât mai mult; primăvara li-se permite să îmbrace haina de nuntă a florilor, — cornul hlamida galbenă, dârmozul și călinul haina albă de mireasă, — cu șanse de a fi văzuți de departe de nuntași într'aripați, de insecte, chemate la ospățul de nectar și la munca polenizării. Toamna își pot arăta neturburați călătorilor obosiți ai văzduhului, paserilor, fructele lor zămoase, cărnoase, răcoritoare, putând spera, să-și răspândească prin mijlocirea lor fructele ori semințele pietroase, necomestibile.

În lăuntru pădurii domnește vara penumbră. Cum să poată trăi aci o clasă mai impozantă de plante, dornice toate de binecuvântările luminei? În pădu-

rea deasă abia vedem tânjind câte un fir de iarbă, un clopoțel de pădure (Campanula rapunculoides); mai bine adaptate la umbră sunt feregecoate-goale (Nephrodium filix-mas), coada calului uscățivă (Equisetum silvaticum) saschiul un măcrișor-scriitorăș (Oxalis acetosella), vinarița (Asperula odorata) Mătrăguna-Doamnă mare (Atropa belladonna), un cinstet — dascăl (Stachys silvatica) ori jale cleioasă (Salvia glutinosa) — ofilită dascăliță, care numai a-nevoe se pot hrăni în „criza” aceasta de lumină — ca și tovarășii lor umani în „criza de salarii” apăsătoare. Unele plante de pădure au și renunțat din pricina aceasta la modul autotrof de nutriție și au adoptat modul de nutriție saprofitic, sorbindu-și hrana organică, formată gata din gunoiul frunzelor putrezite, cum este „cuibul paserii” (Nectria nidus avis) și muma pădurii (Lathraea squamaria), care se lăfăesc grase, zămoase, ca saprofitii societății umane, care caută să trăiască și să ajungă la bunăstare nu prin muncă productivă și prin luptă dreaptă, ci sugând din gunoiul politice murdare și al învârtelilor.

Numai primăvara este un belșug mai mare de flori în pădure, prezentându-ne un „aspect de sezon” dintre cele mai ferme-cătoare. Nici nu s'a dus de-abinele zăpada și în pădure se și ivește floarea spânzului (Helleborus purpurascens), ghiociei (Galanthus nivalis și Leucojum vernum (prin lunci) plumânărica (Pulmonaria officinalis), grăușorul (Ranunculus Ficaria) și iacintul de pădure (Scilla bifolia), ciuboțica cucului (Primula officinalis), hepatica (Anemone hepatica) și floarea paștilor albă Anemone nemorosa împreună cu cocoșei (Erythronium dens canis), găinuși, (Isoetes thalictroides) și altele, aranjând un adevărat carnaval în razele soarelui, care străbat pretutindena în pădure, lipsind încă acoperișul verde al codrului. Nu știu, dacă au căutat aceste floricele de pădure să **păcălească** pe tiranii de copaci care se trezesc din somnul de iarnă abia prin Maiu, nebănuind, că în timpul acesta o clasă socială a pădurii a îndrăsnit să se bucure și ea de dulcea libertate. Cred mai mult, că exis-

tă o tainică **înțelegere** între aceste două clase sociale. În sociologia vegetală această înțelegere se numește **adaptare la ritmul vegetativ al pădurii**, care are următoarele perioade: Perioada de lumină la începutul primăverii, perioada de umbră, vara, până toamna târziu și un period de lumină după căderea frunzelor până la căderea zăpezii.

Cea mai umilă clasă socială a pădurii este pătura de mușchi ce acopăr pământul pădurii mulțumindu-se cu puțină lumină ce se strecoară prin bolta de verdeață. Mai însemnat este numărul ciupercilor ce cresc în ultima pătură socială, alcătuind „drojdia” societății în pădure. Ciupercile sunt parazite ori chiar saprofite, nutrindu-se din substanțe trecute în putrezire, pe frunze, trunchiuri moarte etc. Totuși rolul lor în gospodăria republicei-pădure este extraordinar de important: Chiar pătura oligarhilor nu poate exista fără de serviciile tainice, făcute în întunericul pământului de această clasă de paria. Vă cer voia, ca închipuindu-ne, că suntem în parlamentul republicei pădure să demasc această tovarășie imundă, „învârtelile, afacerile” oligarhiei dominante săvârșite cu ajutorul paraziților și saprofitelor republicei pădure.

Copacii, cât sunt ei de mari și de grozavi, nu vor și nu pot să-și ia singuri hrana din pământ, ca toți muncitorii cinstiți, ci acceptă să trăiască în tovarășie clandestină cu ciupercile, care se încolăcesc molatic în jurul rădăcinelor de făg, stejar, carpen, intră și sub pielea (epiderma) lor, furnicând copacilor seva brută din pământ, apa cu săruri minerale, pe care ei s'au desvâțat, — de atâta boerie — să și le procure singuri, cu peri sugători (sau absorbantți), ca toate plantele de omenie.

Această simbioză, numită „micorrhiză” a celei mai puternice clase sociale, — însă stăpânită de moravuri putrede — cu ciupercile, — țiganiii pădurii, nu slujește spre cinstea boerilor, dar este în firea lucrurilor și ține de „obiceiurile pământului” din împărăția pădurii, ca un fenomen social și fiziologic nelămurit încă pe deplin de cercetă-

torii vieții plantelor și ai vieții sociale din pădure.

Tot aci este locul să vorbesc despre un alt fenomen social din viața privată a copacilor, cam... rușinos. Stejarii și alți boieri din pădure își au întreținutele lor... niște plante ușuratece... vâscul comun (Viscum album) și vâscul stejarilor (Loranthus europaeus), care se înfig în crengile copacilor, sugându-le seva elaborată, ori cel puțin seva lor brută, secătuind bogatele resurse alimentare ale fiilor și fiicelor legitime de copac, care sunt fructele și frunzele. Sunt semiparaziții arborilor de pădure.

Dar rog să mă dispensați de a mai urma cu destăinuirile mele privitoare la viața intimă a singuratecelor clase sociale din pădure. Am ajuns și așa pe un teren prea alunecos, care ne zdruncină ideile bune ce le aveam despre puritanismul plantelor.

Să aruncăm o privire asupra ansamblului pădurii, analizând alcătura ei din alt punct de vedere: din punctul de vedere al orginei elementelor floristice ce o compun.

Plantele ce compun singuratecele **straturi sociale** nu sunt toate la fel, ca port, înfățișare și ritm vegetativ;¹ cu atât mai mare este deosebirea între **indivizii** diferitelor clase sociale din pădure.

Răchita de pădure (Salix caprea) înflorește și apoi se îmbracă în frunze moi prin Martie; cornul înflorește prin Aprilie; abia în Mai înverzesc și înfloreesc stejarul, frasinul, făgul,

¹ Ritm vegetativ numim mersul periodic sau fenomenele periodice de vegetație la o specie. Mărul înflorește primăvara, apoi înverzește, își coace fructele și toamna târziu își scutură frunzele și trece în stare de hibernare. Grâul produce întâi frunze, vara înflorește și își coace bobul, terminându-și cursul vieții în dricul verii, lăsând un period climatic de câteva luni neexploatat. Brândușa (Colchicum autumnale) înflorește toamna, hibermează apoi; primăvara produce frunze și fruct, apoi se usucă, rămânând ca din bulb să răsară toamna târziu o altă floare. — Am dat aci trei exemple de ritm vegetativ, adaptat primul la ritmul climei centraleuropene, al doilea climei de stepă și al treilea climatului mediteranean.

ârțarul, care au și frunze mai pieiloase. Ca ultimul înflorește și înverzește salcâmul, care se află plantat ici-colo la noi: abia la sfârșitul lui Mai și-a îmbrăcat veșmântul vegetal, pe care îl leapădă toamna în urma tuturor copacilor noștri.

Câtă variație în această privință găsim și la plantele ierboase ale pădurii!

În epoca prevernală (Februarie-Martie) înflorește spânzul, iar în Martie ghiocelul, hepatica, floarea paștilor, găinușa etc. care se și trec după aceasta curând. Urmează o pauză până în Maiu, când încep a înflori plantele de primăvară, vernale, propriuzise, viorelele, dumbrașnicul și altele; urmează plantele de vară, care își aduc la maturitate semințele și pe urmă continuă să rămână verzi până toamna, când ritmul climei nu mai permite ca vegetația în genere să dăinuiască mai departe.

Avem în sfârșit în pădure și plantele pururea verzi (sempervirescente): saschiul (Vinca minor) iedera (Hedera helix), popivnicul-iepuresc (Asarum europaeum), care vegetează și asimilează cu clorofila lor vara ca și iarna, când lipsește întâmplător cojocul de zăpadă, așa încât nici o clipă prielnică nu este pierdută pentru vieța, creșterea și propagarea plantei.

Deosebirile acestea, din care am amintit numai câteva pilde mai caracteristice, au un tâlc adânc. Ele arată, că elementele care compun pădurea nu sunt născute pe aceleași plaiuri, în aceeași zonă geografică, sub regimul aceluiași climat, cum și locuitorii patriei noastre, așa de feluriti ca port, obiceiuri, temperament, talent și ca fizic, trădează obârșia lor heterogenă: de pe tărâmurii meridionale, din munții aspri ai Carpaților, din stepele Aziei, din bărăganele pontice, orașele Bizanțului, ținuturile Iordanului, ținuturile subtropice ale Indiei...

În pădurea noastră: Răchita este plantă arctică ori boreală — arctică. Stejarul, frasinul, dumbrașnicul, vioreaua sunt plante central-europene, al căror ritm vegetativ corăspunde climei noastre. Salcâmul este de obârșie din America de Nord cu primăveri mai târzii și toamne prelungite.

Chioceii, iacintul de pădure, spânzul s'au născut sub cerul dulce **mediteranean**, unde clima chiamă la nouă vieța vegetația prin Ianuarie-Februarie și stânjenește ori întrerupe vieța vegetației în dogoarea de vară ori produce forme pururea verzi, ca iedera și saschiul.

Toate aceste elemente de obârșie străină au ajuns în cursul veacurilor geologice în contact, s'au cunoscut, s'au întovărășit, s'au adaptat desăvârșit la ritmul vegetativ al elementului dominant, al copacilor, au alcătuit o formațiune unitară și armonică, un stat puternic, cu un „ritm de formațiune” propriu păstrând însă fiecare membru component al republicii pecetea obârșiei sale. Din acest fapt izvorește farmecul nesecat de aspecte noi și iarăși noi ce ne fascinează așa de mult într'o pădure mixtă.

Ospitalitatea elementului dominant este un fenomen interesant și instructiv. Stejarul, fagul primește cu drag oaspeții care-i pot fi de folos ori completează cel puțin fisionomia pădurii, acceptând ideea de Stat și dominațiunea națională a elementului alcătuitor de Stat. Nu permite însă de bunăvoie ca veneticii să-i schimbe caracterul său național.

Nu o dată se întâmplă însă, că ospitalitatea excesivă aduce și catastrofa pădurii, schimbându-i-se caracterul „național”, transformându-se o pădure mediterană într'una pontică (aceasta se petrece actualmente în estul Bulgariei).

Una centraleuropeană în pădure de colorit oriental ori american chiar (la Murfatlar, unde Salcâmul american și cenușerul estaziatic înlocuesc braniștea veche indigenă).

Trebue să știm însă, că pier-

¹ În fitogeografie vom zice bineînțeles „caracterul floristic”, determinat prin originea, vechimea și aria elementelor (speciilor): „Flora pontică” se compune în majoritatea ei din specii postterțiere născute prin stepele euraziatică și răspândite acum în preajma mării negre, răspândite uneori până prin Austria și Germania ocolind însă regiunile atlantice; „flora mediterană” ocupă regiunile și coastele mediterane, fiind restul unei vegetații mult mai răspândite, în epoci preglaciale, spre Nord.

derea de teren a elementului dominant a venit în toate aceste cazuri din impuneri silnice, urmate de uitarea de sine, de generositatea pădurii, care s'a plecat în fața „opinieii europene”, când serviciile silvice îi vorbeau de „necesitatea de a primeni vegetația autohtonă”, de a „activa vieța și valoarea comercială” a pădurii.

Totuși armonia, starea de echilibru între componentii pădurii, între pădure și mediul fizic nu înseamnă o nemișcare, o așezare definitivă. Pădurea chiar fără de amestecul omului și sub regimul unui climat constant se schimbă pe încetul în compoziția ei floristică chiar în pătura dominantă a copacilor. Fagul are tendința să înlocuiască pe încetul stejarul și alți copaci. Stejarul suprimă și scoate din loc arțarii. Acestea sunt „**sucesiunile seculare**” ale fitosociologiei și sunt a se atribui poate oboselii ori săcătuirii solului de anumite substanțe. Uneori condițiile ecologice prielnice pentru copacii mari nu sunt prielnice pentru arborii tineri (Larixul tânăr cere lumină); pădurea nu se poate înnoi cu aceeași esență ci este înlocuită de alta (Pinus Cemba în Engadin).¹ Ele nu reprezintă lucru mare: un partid oligarhic este înlocuit de alt partid oligarhic, ori în cel mai bun caz de burghezimea conservativă. O schimbare **radicală**, care să aducă la stăpânire o pătură socială inferioară, democratică, nu se poate produce în pădure dela sine. **Catastrofe mari externe**, ce cad asupra pădurii, sguduind din temelie clasa oligarhică a copacilor sunt numai în stare să producă o **revoluție** socială adâncă în pădure, cu schimbări radicale în structura și înfățișarea ei fiziognomică și în spectrul ei floristic.

Un **incendiu** mare distruge oligarhia pădurii, producând terene mari lipsite de vegetație.² Aci găsesc repede prilej

¹ Aceasta este o succesiune produsă de factori fiziologici-ecologici, deci „succesiune biotică.”

² În studiul special al succesiunilor vegetale numită și Sociologie genetică, arderea și defrișarea pădurilor și refacerea lor prezintă o variantă culturală de succesiuni. Faza sau etapa primă a acestei succesiuni „cul-

plante cu semințe sburătoare să se înmulțească rapid.

Epilobium (Chamaenerion) angustifolium îmbracă astfel de locuri „virane” în scurt timp cu roșul frumos al corolelor sale. În anul prim deja încep apoi să crească plopul, răchitele și mestecenii, aduși de vânt. În special plopul se încheagă repede într-o pădurice, la adăpostul căreia se reface pe încetul vechea pădure, cu esențe lemnoase amestecate în proporții variate.¹

Adesea pădurea nouă ajunge să fie stăpânită de altă esență ca cea veche dominantă, în timp ce plopul, care au jucat rolul de protector ori doică, se prăpădesc pe rând, neputând suporta concurența arborilor crescuți sub aripile lor.

Și mai adânci sunt frământările și prefacerile sociale într-o pădure **tăiată de mâna omenească**. Aci întâlnim „succesiuni”, prefaceri ciudate, pe care cu drept cuvânt le-am numit în 1920² „bolșevizarea” pădurii. Ca într-un caleidoscop se succed în stăpânire pături sociale care nici prin vis nu aspirau poate la putere, proletarii câmpurilor, buruenile sămănăturilor, ierburile umile ale pădurii...

Dar să urmărim cronologic lucrurile.

În iarnă a fost tăiată pădurea de oamenii nemiloși. Până în Mărțișor n'a mai rămas nici un lemn în fosta pădure. Chiar și vârfurile crengilor au fost cărate de săteni. Au fost tăiate și tufele dela marginea pădurii, care formează o perdea discretă, acoperind taimițele ascunse.

Clasa stăpânitoare de odinioară, arborii-oligarhi, au fost temeinic curățiți de ghilotina exploatorilor de pădure.

Dar repede trecură aceste zile de barbară operație și iată că a și sosit dulcea primăvară!

Ghioceii și întreaga ceată de vesele flori de primăvară își scot căpșorul de sub frunzișul căzut și caută mirate pe stăpâ-

turale” — în realitate anticulturală și barbară chiar — este arderea sau defrișarea, deci o fază de *curmare* a vieții vegetale vechi.

¹ Aceasta este „faza de regenerare.”

² Al. Borza: Bolșevismul în natură. „Transilvania”, t. LI (1920) p. 929—936.

nii de odinioară care îi umbreau în această epocă măcar cu trunchiurile lor.

Vine luna Maiu, și umbra obișnuită tot nu se ivește. Un freamăt de neliniște străbate fostul codru. Murmurul protestelor trece dela potir de floare la potir. Mușchii scăldați în atâta lumină scot tânguirii dure-roase.

De acest vuet se trezesc la viață toate plantele, toate semințele pierdute până acum sub apăsarea umbrei. Răsar plante cu sutele de mii din semințele ce fuseseră aruncate aci de ani de zile. Tot ce așteptase ziua mare a învierii își reclamă acum dreptul la viață. Plantele, care înainte trăiau în umilire și osândă, își ridică tot mai sus capul, biruitoare: ierburi, burueni, floricele, ce încercaseră până atunci zadarnic să ajungă la ceva importantă în republica pădurii.

Ușor recunoști însă după portul lor și pe sansculoții câmpului, măcănișului de alături, care iau parte foarte activă la revoluția bolșevică din pădure. Scaiul ajunge un comisar al poporului. Urzica, nalba, morcovul sălbatec, cicoarea își ridică semet capul pretutindenea în republica bolșevizată, terorizând vegetația mai joasă de odinioară a pădurii, călcând în picioare lujerii ce dau din trunchiurile decapitate ale stejariilor vechi. Curând ajunge dictatura proletariatului în floare, cu toate păcatele și nedreptățile ei. Modestele flori de odinioară devin pretențioase și luxoase ca „sor cu fratele.” (Melampyrum romanicum). Cioloboturile câmpiei și chiar venetici străini (bătrânișul din America) comunizează toate bunurile lumesti, pământul cu săruri și apă, lumina, aerul, dar numai pentru plantele ierboase ale republicii sovietice. Vechii stăpâni sunt excluși.

Și câtă imoralitate poate descoperi ochiul treaz al floristului în această societate! Iată, chiar aci surprinzi Centaureele, cum urmând morala nouă, bolșevică, nu respectă modul legitim de înmulțire, reproducându-se adecă indivizi din aceeași specie. Tot al doilea exemplar este un hibrid ori bastard, născut din dragoste liberă, Centaurea îndurată cu pseudophrygia, ste-

molepis cu banatica, și multe alte combinații nelegiuite.

Ce Sodomă și Gomoră!

Lingușiri, mituiri sunt la ordinea zilei în această lume sloboadă.

De trupul semet al plantelor înșirate mai sus se agață ariști și lingușitori de un nou tip: Volbura mare, hrișca câmpurilor și lipiciul molest copleșind ici-colo pe sprijinitori și protectori. Zilnic ajung alți și alți stăpâni la suprafață în bizarul caleidoscop al noii societăți.

Pretutindenea fierbere, nemulțumire, luptă mârșavă și egoistă, o risipă a bunurilor îngămădite în pământ, o batjocorire a comorilor cerești.

Armonia (aparentă) de odinioară, ordinea a dispărut cu desăvârșire. Ce s'a ales din cele trei pături sociale distincte: copacii cu coroana lor, mai jos tufele, și lipite de pământ florile de primăvară, mușchi și ciuperci?!

Acum toate plantele sunt la fel; care de care e mai împopotonată, mai colorată, mai îngâmfată. Cine se mai gândește afară de plăcerile vieții la munca productivă! Lemn de foc nu dă nici un bolșevic cu trupul „ierbos” al asociației noi. Ciuperci comestibile nu cresc nici ele. Pământul se săcătuiește. Iarba cinstită nu poate crește printr'aceste burueni. Plante medicinale nu găsești nici una printre ele!

Aceste burueni se cred biruitoare în lupta pentru noua ordine socială, în locul celei vechi, părând a fi mulțumite, că împreună cu tovarășele lor ignobile au fixat un nou regim, o lume nouă.

Încercați însă ca să pătrundeți în desiș! Este o jale să vezi amestecul bizar, debandada, neorânduiala oecologică isbitoare, bălăriile ordinare, ce au aerul că opresc înaintarea. Vestmintele se umplu curând de scaeți, de semințe păroase și țepoase. Câți-va spini ne sgâria la mâni.

Dar împotrivire serioasă la înaintare nu găsi. Bolșevicii noștri nu isbutiseră să alcătuiască o nouă societate traianică, rezistentă. O îngămădire de cadavrele plantelor anuale, rozete de frunze dela câteva plante bienale formează desișul bolșevic. Numai niște murari

tepoși, împleteciți pun o piedecă cât de cât considerabilă.

Descoperim încă ceva în fosta pădure. În locul trunchiurilor tăiate tufiguri de nuele, acum golașe, se înfiripaseră în umbra bălăriilor. Stejari, goroni, ulmi, paltini, stopi, gladiși și jugastri răsleți vei putea deosebi chiar după scoarță și muguri.

Vlăstarele acestea tinere prezintă aci puterea, trăinicia și rânduiala viitorului. Parcă vedem cum înverzesc la primăvară cu putere, se desvoltă repera, zi cu zi, până ce urmașii buruenilor din anul trecut cresc tot mai anevoie în desișul tufiselor ce refac pădurea. Scai, umbelifere, chiar sulcine și cicori mai împetrișează ici-colo verdele solid al piticeii păduri ce se înfiripă în al doilea an.

Din an în an însă elementul lemnos prinde tot mai mult putere. Se înfiripă din nou un crâng, o dumbravă, o republică oligarhică armonică, unde copacii stăpânesc, iar celelalte plante ascultă de ei. Căci așa este rânduiala firii în domeniul forestier: o clasă dominează, iar celelalte se supun acestei tiranii, alcătuind totuși o unitate biologică.¹

Un bolșevism trecător n'a putut schimba această lege fatală.

II. De tot alta este alcătuirea organică a unui alt stat vegetal: a Stepei ierboase.²

¹ Fenomenele de regenerare ale pădurii, schițate mai sus, arată marea valoare dinamică sau importantă genetică a copacilor în formațiunea vegetală a pădurii. Căzând arborii, dispar în mare parte și celelalte elemente și clase sociale ale pădurii. Refăcându-se arborii, se înfiripă din nou, în tovărășia sau sub protecția lor, formațiunea complectă de pădure. Și mai mult iasă în relief importanța dinamică covârșitoare a anumitor specii de arbori pentru diversele asociații sau subasociații de păduri: Făget de munte, stejăriș, sălcet etc., unde de prezența fagului, stejarului etc. este legată viața unei serii întregi de elemente, de și nu dominante, dar tot atât de caracteristice pentru asociațiune.

² Cuvânt rusesc „step” a avut la început, când era întrebuințat numai de popor, o semnificație pur economică, însemnând o regiune lipsită de păduri și nearată, exploatată numai ca pășune. Fitogeografia veacului trecut i-au dat acestui termen, introdus în geografia botanică, diverse înțelesuri,

Pretutindenea, unde precipitațiunile atmosferice sunt mici, — sub 400 mm. la an, — și pânza de apă freatică lipsește, unde solul este prea încărcat cu săruri minerale, unde verile sunt ferbinți și iernile reci, înăsprite prin vânturi năprasnice, vegetația este lipsită aproape de tot de elementele lemnoase, de arbori și se înfiripă o formațiune vegetală ierboasă, cum avem și noi în Dobrogea, Sudul Basarabiei, în Bărgan și chiar prin Câmpia Ardealului ici-colo: este stepa ierboasă.

Stepetele acestea stau sub alt regim și prezintă altă viață de stat și socială ca pădurile: le-am putea numi republici democratice, republica celor calici.

Nu găsim în stepă contrastele mari sociale din pădure, nu sunt aci stăpâni nemiloși, potențați și de altă parte robi. În steпа ierboasă găsim mai multă egalitate: fiecare membru al asociației are parte în mod egal de bunătățile solului, are parte și de lumină și de puțină ploaie; este în schimb expus acelorasi intemperii, acelorasi fluctuații și extreme de temperatură, acelorasi vânturi săcătuitoare, stând deci sub stăpânirea aceluiași ritm climateric.

Totuși plantele de stepă s'au adaptat în felurite chipuri la aceleași condiții fizice și se prezintă ca port, fisionomie, ritm vegetativ și aspecte de sezon în mod foarte variat.

În fitosociologie „stepetele ierboase” — aceste formațiuni, ce prezintă numeroase asociații variate, — se numesc „Duriprata”, fiind alcătuite în măsură covârșitoare de ierburi dure, ce dau un tapet continuu, prezentându-se la sfârșitul verii unei neori ca un deșert cu puține rămășițe uscate de plante.¹

designând cu el diverse tipuri de vegetație. Noi nu abandonăm acest termen — cum propun Brockmann-Jerosch și Rübél — așa de curent și în literatura noastră, ci punându-i atributul de „ierboasă” îi precizăm sensul, cum se arată în cele următoare.

¹ Formațiunile ierboase ori de tufe ferice neînchegate, deschise sau discontinue țin de tipul numit „Siccideserta”, cum sunt stepetele de pelin ori stepetele de sărături.

Găsim însă în stepă ici-colo și copăcei mai mici și tufe, nu numai pe lângă albia râurilor, ci și în locurile mai adăpostite, în depresiunile stepei. Sunt: **tufa-râioasă** (*Quercus pubescens*) care a fost obligat să îmbrace uniforma **cenușie** a stepei, însușindu-și democratismul sincer al buruenilor, având coroană resfirată, ce dă puțină umbră și lasă pe toată lumea să trăiască.

Tot lemnoase sunt: Porumbelele (*Prunus avium*) și păducelul (*Crataegus*), spinoase ca o bunăparte a plantelor de stepă, alcătuind ici-colo mărăcinișuri. *Prunus nana* (migdalul pitic) are frunze cam piezoase și fructe foarte păroase, sure, ca majoritatea plantelor de stepă.

Speciile ierboase ale stepei duc și ele o luptă între ele pentru binefacerile luminii. Aceasta este însă mai mult o rivalitate nobilă și morală. Aceeași rivalitate o găsim că se dă în pământ între rădăcinile acestor plante de stepă. Ele se împacă însă și aci, distribuindu-și complementar solul, unele intrând mai adânc, altele rămânând la suprafață.

Durere, și printre democrații aceștia ai republicii-stepă se găsesc elemente netrebnice, „stricate.” Un parazit foarte răspândit și primejdios este *Cuscuta* care sugrumă atâtea plante, sugându-le seva, ca un vampir. Adesea întâlnim un alt parazit: *Orobanche*, palid, dar îngâmfat ca un bancher.

Tagma fariseilor este reprezentată prin *Alectorolophus*, care este ce-i drept verde, de înfățișarea unei plante cinstite, harnice. În taină însă și ea se ține de „afaceri” nu prea curate, sugând în mod semiparazită seva concetățenilor săi, de rădăcina cărora se atașează de tot „sincer” ca cunoscuții „prietenii” ai popoului.

Vieța din republica stepei este foarte sbuciumată.

Abia s'a dus zăpada și se și ivesc numeroase floricele mărunte efemere: **flămânzica** (*Draba verna*) **cuișorița** (*Holosteum umbellatum*), *Alyssum hirsutum*, *Veronica oacheșe* apoi deșteii galbeni și vineți (*Anemone pulsatilla*) urmați de plantele cu ceapă (bulbi), încărcate cu flori vioaie: bălușca (*Ornit-*

hogalum umbellatum etc.), ciapa-cioarei (Hyacinthus leucophaeus și Muscari), schinteiuța (Gagea arvensis, etc.) lalele frumoașe (Fritillaria tenella și Tulipa), stânginei (Iris pumila, arenaria), etc. Toate acestea trec până la începutul verii când se ridică alt rând de plante, cu altă înfățișare. Sunt în primul rând ierburile (Gramineele), care cresc în număr covârșitor de indivizi, dând chiar tonul în republica stepei: Năgara sau colia ori colilia (Stipa pennata, capillata), timoftica (Phlaeum), pirul (Agropyrum repens) Festuca, Bromus, Koeleria și Cynodon dactylon, toate cu frunze verzi-cenușii înguste, uneori chiar răscucite, rezistând astfel dogoarei din ce în ce crescând.

Alte tovarășe de-ale lor țin de Dicotiledonatele cu frunze ceva mai late, însă păroase și ele, cu corole mari, fragede, însă iute trecătoare: clopoței de stepă (Campanula sibirica), esparcetă (Onobrychis sativa); cele mai multe sunt cu frunze înguste: garoafele de câmp (Dianthus), ciolobot cu frunze spinoase chiar (Centaurea sp.) Serratula, Astragalus ponticus; păroase ori arginții sunt: Achillea Alyssum, Atragalus și altele.¹

Până prin Iulie toate acestea mai suportă insolarea puternică. Atunci încep a se sfârși, lipsindu-le și umiditatea din sol și ploaia înviorătoare.

Prin luna August și Septembrie abia a mai rămas ceva din viața stepei: ea a intrat, de silă, în perioada de viață latentă. Câte-un **pelin** (Artemisia pontica, campestris), **coada soricelului** (Achillea) Anchusa și scăeți (Carduus, Onopordon), ori ciolobot (Centaurea) turtea (Carlina) mai vegetează până toamna târziu, când ploile încearcă să dea nouă viață stepei dogorite, dar cu puțin rezultat.

Așa își petrec viața trudită copiii pribegi ai stepelor vegetând abia 4—5 luni, veșnic grăbiți în munca lor ca să poată aduce la maturitate semințele, conservându-și neamul.

Dar stepa, cu golani ei părliți, nu se mulțumește numai cu

aceea, că trăește, așa năcăjit cum poate. Proletarii stepei nutresc veșnic gânduri și doruri neastâmpărate de **cuceriri**.

Este această tendință, se pare, în ființa stepei, umplând de fiorul pribegiei și cuceririi năvalnice pe oameni, animale și plante la fel.

Și trebuie să recunoaștem, că proletarii câmpiilor sunt foarte bine înzestrați cu mijloace de rapidă locomoțiune.

Pe vânt și viscol pare că întregul popor al stepei pornește la drum. Unele semințe și fructe cu aripi reprezintă flota aeriană a sovietelor (Colie, scai, păpădie, Centauree); alte fructe ceva mai greoaie de Ceratocarpus arenarius aleargă ca cete nebune de cazaci ori de tatarii lui Timurlenk din bruș în bruș, din brazdă în brazdă.

Caravane întregi de „cărutele dracului” (Salsola Kali) se rostogolesc ca gheme mari cu ramuri uscate, pline de semințe, de-alungul câmpiilor, amintindu-ne minunata revărsare a popoarelor migratoare cu caravanele lor de căruțe, venind „popot, potop cu toții” din acelaș orient al veșnicelor frământări de slobozenie și expansiune.

Nu lipsesc din „curențele migratoare” nici „lipitorile satului”, burueni viclene, cu cărligute și spini pe fruct, cu scaiul muscălesc acățându-se de animalele câmpiei, călătorind fără multă cheltuială, fiind de față la ocuparea unui nou teritoriu pentru stepă, unde știu să-și asigure totdeauna un loc bun și traiu sigur în republica îngăduitoare.

Asociația plantelor de stepă, republica aceasta a calicilor, are **adesea** ocazii de expansiune, de cuceriri și anexiuni.

Pe colinele alunecate, prin râpele spălate de apă și surpate, prin dunele mobile de nisip nou-înfiripate, **stepa** își întemeiază mai întâi o viață de stat vegetal.¹ Așa a fost luată în stăpânire de stepă imensa întindere de pământ devenită uscat după retragerea mării sarmatice și pontice, după secarea lacurilor din câmpia românească și ținutul Mării negre. Alte plante, de altă obârșie, abia au putut să prindă ră-

dăcini aci față de vijelioasă înaintare și cucerire a elementelor „pontice”, plante născute și venite din regiunile mării negre, caspice ori central-asiatice. Câte-un reprezentant-doi din domeniul nobilei flore mediterane dacă se poate menține în această lume cutropită de puhoiul barbar, ca reminiscență din timpurile geologice, când ținuturile noastre purtau un veșmânt vegetal asemănător celui mediteranean.

Toată furia republicei-stepă se îndreaptă însă contra celui-ălalt puternic stat: pădurea, cu care se luptă de veacuri, într'un războiu, ce nu cunoaște armistițiu decât în timpuri de-o stabilitate mare a climatului, care este instigatorul **luptei**, este însă și aliatul la care contează și o partidă și cealaltă.

III. Căci dacă este evidentă tendința stepei, de a cuceri teritoriul în detrimentul pădurilor, nu mai puțin este adevărat, că și pădurile duc un **războiu** tenace și foarte adesea încununat de biruință, în contra stepei, pe care o cuceresc, o desființează, intronând tirania oligarhică pe pământul vechilor libertăți cetățenești.

Sociologia vegetală se ocupă intensiv de problema interesantă a războiului și luptei dintre formațiunile vegetale, de înaintarea lor, de cuceririle lor ca și de moartea, de sfârșitul lor: de „succesiuni.”

Pentru ca o pădure de foioase să înainteze, are nevoie de concursul aliatului extern foarte important, care este clima. Când clima a preparat fizicește și chimicește îndeajuns terenul, când această climă furnizează suficientă umezeală — precipitațiuni atmosferice, — atunci pornește și pădurea spre cucerirea câmpiilor ierboase, cu forță și putere irezistibilă.

În țara noastră încă s'au putut constata schimbările lente ale climatului în timpurile preistorice — după perioada glacială — și în timpurile istorice chiar: o înceată îndulcire a climatului în anumite perioade și regiuni.

Cunoaștem în privința aceasta o dovadă clasică în Dobrogea. Monumentul gigantic Adam Klisi, această operă monumentală a strămoșilor noștri, se gă-

¹ O descriere ecologică a stepelor noastre cu scoaterea în relief a aspectelor de sezon găsim la J. Prodan: Flora, vol. II, p. 46 et sequ.

¹ Se înfiripă deci o serie de „succesiuni topografice.”

sește acum înconjurat de pădure. Nici nu poate fi văzut decât de aproape. Dar este cert, că în gândul romanilor acest Tropaion trebuia să fie un simbol, un semn vădit al puterii formidabile reprezentate de acest popor, un monument care trebuia să fie văzut în lung și lat, de la distanțe mari, de popoarele barbare nomade ori seminomade, rătăcitoare prin întinderile nesfârșite ale stepelor de odinioară din Dobrogea. Monumentul a fost ridicat deci cu siguranță într'o largă câmpie deschisă, care a fost însă de atunci **invadată** de pădure. Acest fenomen se numește „succesiune climatică.”

Cucerirea unui teren nou, (străin) de-o pădure nu se face la întâmplare și nu este opera unor **indivizi** vegetali răsleți, a unui copăcel ori a unei buruiene izolate. Pentru cucerirea unui teren de stepă pădurea duce un războiu în toată regula, la care este angajată toată suflarea din pădure, republica întregă, — cum se zice, întregul popor înarmat; — este de obicei un războiu îndelungat, purtat după toate regulile „strategiei vegetale”, cu arme „ecologice” diferite. Greul războiului îl duc bineînțeles copacii. Ei reprezintă artileria grea. Unde a reușit un copac să-și arunce obuzul — sămânță, care favorizată de umezeala necesară crește și se transformă într'un arbore tot mai viguros, mai umbros, dușmanul, stepa neajutorată, cedează, rând pe rând ierburile xerofile părăsesc tranșeele lor, pozițiile întărite, pe care le ocupă infanteria pădurii, plantele ierboase, ce se adăpostesc la umbra copacilor tineri. Pe lângă copaci înaintează și ocupă o nouă poziție și trupele auxiliare: tufișele; ostașii stepelor mor pe încetul, însă cu glorie, lăsând doar câte-un prizonier ori transfug în pădure, dracila (*Berberis vulgaris*), porumbelele (*Prunus spinosa*) care se împrietenesc cu orânduețile noului stat și devin cetățeni credincioși ai pădurii, făcând chiar slujba de grăniceri, acătuiind mărcinișul dela marginea pădurii.¹

¹ Nicăiri nu se poate urmări mai bine lupta între stepă și pădure, ca în regiunile nisipoase, cum sunt la noi Nișegul (jud. Sătmar), Deliblatul

Când aliatul firesc al pădurii, clima umedă, nu-și împlinește datorințele de aliat în întregime, furnisând „munțiia”, adică lichid în măsură puțin multumitoare, nici ofensiva pădurii nu reușește, nici biruința ei nu este deplină. Se naște numai un amestec de pădure cu stepă, o rariște de arborei și tuferișe alternând cu poeni ierboase, împodobite cu florile de stepă. Aceasta este formațiunea de antestepă, un adevărat stat-tampone între masivul pădurii compacte și între stepă.²

Această formațiune nu este de sigur o înjghebare de vegetație permanentă, definitivă, nu reprezintă faza ultimă în seria de succesiuni, „climax”-ul fitosociologilor, nu este o asociație **finală**, condiționată totdeauna de climă, ci dăinuște ca o formațiune de tranziție, pânăce o evoluare mai pronunțată a cliimei va da câștig de cauză pădurii ori stepei, care sunt cele două forme extreme de stat-vegetal, adaptate la două extreme climatice ce dăinuiesc în regiunea șesului nostru și a dealurilor.

Antestepe sau păduri cu stepă găsim pretutindenea la limita pădurii către stepele danubiene și pontice, alcătuiind fășii mai înguste ori mai largi în Muntenia, Dobrogea, Moldova și Basarabia.¹ Aceste formațiuni sunt caracterizate printr'un amestec multicolor de plante, copaci cu frunză lată, tuferișe și mărcinișuri spinoase alături de copiii blonzi și uscățivi ai

(jud. Torontal și Jugoslavia), Delta Dunării cu grindurile Letea și Caraorman. Mici diferențe de nivel la apele freactice ajută aci la isbândă când pădurea, când stepa.

² În Dobrogea de Sud se numește „meșelic” o asociație antropogenă de tuferișe de pădure de stepă (Iacobescu: Botanică).

¹ Rar găsim o limită netedă și distinctă între pădure și stepă. Aceasta este mai adesea datorită omului, care și-a croit din domeniul pădurii loc pentru culturile sale, iar pe urmă le-a abandonat, cedându-le stepei. Altădată condițiile orografice, relieful solului, coame de deal, creste de coline cu direcția E. W. despart pădurea de stepă (spre pildă lângă Blaj — jud. Alba Inferioară, la pădurea „Oașului” și pe dealul „Pârva”).

stepelor (ierburi și burueni galbui-cenușii) care se întovărășesc cu florile și ierburile nemorale, cu portul lor așa de caracteristic verde.

Ne putem însă întreba de sigur, dacă se dă în natură și luptă inversă, dacă și stepa isbutește uneori în ofensiva ei împotriva pădurii?

Și aceasta se întâmplă adesea. Biheînțele plâpânda stepă de ierburi nu se gândește să pornească singură la luptă cu vajnicii copaci. Caută mai întâi să-și câștige de partea sa aliatul, — așa de căutat în lumea plantelor — clima, care își tradează uneori vechiul aliat, pădurea, imitând probabil pilda sfintelor alianțe și antante de state umane! Când noua alianță s'a legat, — în epoci de lentă transformare a cliimei în mai secetoasă și uscată, — împuținarea apei din sol și atmosferă atacă existența elementului dominant al pădurii, vieța copacilor. Întâi se usucă pe picior cei mai bătrâni, când precipitațiunile atmosferice împuținăte nu mai străbat la rădăcinile întovărășite de micorrhiză. Vântul rupe crengile și doboară la pământ copacul uscat. Se naște un gol după altul în pădure, cu plante de umbră pe neașteptate descoperite, care slăbesc astfel în rezistență. Cu multă ușurință ocupă aceste goluri și rariști poporul navalnic al stepelor ierburile iubitoare de soare, care zadarnic dăduseră asalt neconținut cu proiectilele lor de semințe împotriva pădurii viguroase, încheată, pânăce fusese alcătuită de copaci sănătoși.²

Din timpurile preistorice încă a găsit formațiunea gramineană a stepelor și fânețelor un alt aliat puternic în lupta sa firească contra dușmanului secular: pădurea. Și acest aliat este omul, care nu de dragul stepei, ci din egoism ori nevoie tot mai multe păduri, defrișează codrii seculari, făcând loc câmpurilor de cultură cu cereale și burueni, transformând locul pădurii în pășune, fânețe și stepă. (Acestea sunt deci forma-

² Așa citesc în lucrarea Printz H.: The vegetation of the Siberian-Mongolian frontiers (1921) că se usucă păduri și progresează stepa în Azia centrală.

țiuni „antropogene” numite și „secundare” ori „culturale”).

Buruienile și ierburile de câmpie acceptă bucuros tovărășia și protecția omului, ocupă terenurile curățite de pădure și se instalează bucuros în huma îngrămădită de vegetația arborescentă în curs de secole, înfruptându-se cu lăcomie din rodul muncii altuia, câștigat nu prin vrednicie proprie, ci prin „politică și umilire.”

„Cucerirea” aceasta a ierburilor nu este o faptă glorioasă și vitejească, dé sigur. Am putea chiar zice că miroasă a slugărnice și imoralitate, ca toate cuceririle din mila altuia, nu prin vrednicie și suferințe proprii.

Stăpânirea ierburilor nici nu supraviețuește în astfel de locuri protecția omului. Lăsate în părăsire, nelucrate, necosite, nepășcute aceste locuri, ele curând sunt recucerite de pădure în regiuni cu climă umeză, ori rămân antestepe în ținuturi de 40—60 cm. precipitațiuni anuale.

Cu excepția puținelor bărăgane naturale, restul țerii noastre este în mod **artificial** lipsit de păduri. Rămășițele pădurilor se mai recunosc însă timp îndelungat în mijlocul fânețelor acestora artificiale. De și au dispărut copacii și tufele, rămân unele plante ierboase „relicte” (relicvii, reminiscente) care se împacă cu soarta și trăesc pașnic cu poporul ierburilor venetice, octroiote. Așa găsim în pășuni și fânețe la Cluj, spânz, cocoșei (*Erythronium*), ghiociei chiar, ca ultimii mohicani ai pădurii dispărute. Relictele de pădure din întreg cuprinsul „Câmpiei Ardelene” ne fac să credem că aceasta nu este o regiune de stepă, ci este o „antestepă” ori chiar face parte din domeniul forestier,¹ cu excepția unor pante rezezi expuse spre miazăzi, unde expoziția locului suplinește condițiile climaterice dușmănoase desvoltării unei stepe adevărate, unde și-au găsit ultimul refugiu elementele de stepă pontică, ce pe vremuri mult mai uscatce ca

acum, în epoci interglaciale și postaglacială ocupau o arie mult mai întinsă în țara noastră, pornind în tovărășia omului să cucerească terenurile pădurilor defrișate ori cucerind locurile noi ce se ivesc prin alunecările dese de teren din Câmpie.

Am încercat mai sus să prezint câteva tablouri din vieța celor mai reprezentative state vegetale: pădurea și steпа ierboasă, de și uneori în fraze antropomorfe, umanizând natura, neîndepărtându-mă însă nici când de adevărul obiectiv.

De încheiere țin să trag două concluzii din cele expuse.

Intâia este de domeniul idio-biologiei, referindu-se la indivizii vegetali izolați.

Se pare adevărat, din observarea naturii, că toate aceste plante despre care am vorbit, sunt în-suflețite de legi sau de un principiu „vital” — care produce dincolo de legile fizico-chimice cunoscute, însă în conformitate cu organizația firească a naturii, uimitoarele fenomene de adaptare înțelegătoare, ce se manifestă așa de frumos în autoreglarea funcțiilor, în „biophylaxia”, adevărat în fenomenele de apărare și conservare a vieții, apoi în normalizarea unei conviețuiri armonice cu lumea celorlalte plante în „epharmonia” și care principiu găsește întotdeauna mijloacele ce-

le mai potrivite pentru atingerea unui „scop” dorit.

În concluziile noastre trebuie să mergem și mai departe, trecând în demeniul biosociologiei.

Se pare, că este un postulat logic să admitem, că un astfel de principiu superior de viață, un „duh ori instinct social” străbate și asociațiile (sau statele) de plante, care se adaptează nu numai condițiilor fizice, oferite de sol și climă, ci și acestora produse prin conviețuirea lor produse care le contopește într-o armonie socială desăvârșită. Acest „instinct” social al unei asociații sau unități biologice, se manifestă nu numai în organizația asociației, ci și în spiritul de conservare a acestei societăți, precum și în tendințele de expansiune și cucerire colectivă.

Găsim deci și în tovărășiile plantelor, ca un rezultat al forțelor vitale naturale, un „suflet” și o „idee națională” sintetizată în principiul conservării patrimoniului natural și în principiul expansiunii firești.

Totatătea legi, care izbucnesc din adâncurile firii și constituie un imperativ categoric al întregii naturi însuflețite.

Dela care, precum nu le putem ocoli noi, nu se pot sustrage nici plantele alcătuitoare de stat, ci pe care trebuie să le urmăm cu toții în mod fatal.

Dr. Al. Borza

prof. la Univ. din Cluj.

PICTURA ROMÂNĂ VALORIFICATĂ EUROPEAN

La festivalul artistic dela Teatrul Național dat de Ateneul Tătăraș din Iași profesorul Ștefănescu, precepător în artele plastice, a spus următoarele:

La expoziția de pictură din Veneția, anul acesta a șasesprezecea, cea mai mare expoziție din lume, au luat parte toate popoarele de mare cultură. Au fost expuse 16 mii de tablouri de către trei mii de pictori. Din cele 80 de tablouri ale pictorilor români: Grigorescu, Andreescu, Steriade, Kimon Loghi, Verora, Luchian și alți, Franța a cumpărat 4, slugura ei cumpăratură din 16 mii; regele Italiei, un mare cunoscător al artei, din toată expoziția a cumpărat 2 tablouri italiene și 2 românești, iar juriul, din care a făcut parte și un ungar, a cumpărat pentru expoziție, din

totalitatea tablourilor, un singur tablou: era românesc.

Conferențiarul a amintit părerea celor mai competenți critici de artă din diferite țări, după care pictura română, cu mai multă îngrijire și cu o mai temeinică școală, poate figura alături de a tuturor popoarele avansate în cultură.

Din expunerea conferențiarului a rezultat, însă, că și aici a lipsit sprijinul autorităților. Tot ce s'a putut face la Veneția a fost improvizat, sărăcios, stângaciu, neorganizat, pecând alte popoare, ca Ungurii, cheltuiesc milioane pentru punerea în evidență a artei lor. E de prisos să mai spunem cât am pierdut cu această neglijență: am ajuns ca în țară la noi să ne socotim mai mici decât cetățenii de de altă naționalitate.

¹ Phytogeografii noștri greșesc deci, considerând Câmpia Ardealului ca o mare stepă preistorică, urmând indicațiile din harta de vegetație a regatului Procopianu-Procopovici, produsă de Rusescu (1907).

PERSONALITATEA ÎN PEDAGOGIA MÔDERNĂ

Intr'un timp când personalitățile au devenit o raritate, iar viața socială un haos bolnav, e explicabilă necesitatea ce se impune azi școlii, mai mult ca oricând, de a crește în primul rând personalități. Nu e o cerință nouă pedagogică, dar ea trebuie ținută astăzi cu mai multă tărie la suprafață, adoptată și mai cu seamă aplicată. Regenerarea unei vieți sociale sănătoase depinde de numărul personalităților, ce școala va da societății de mâine.

Dacă școala trebuie să țină seamă de realitatea necesităților în care trăim, nu e mai puțin adevărat că, ea trebuie să ne dea totodată și puncte sigure de orientare pentru viitor. Elementele ce ies din școală nu sunt numai elementele prezentului, ci și ale viitorului. A servi prezentul nu înseamnă a pierde din vedere viitorul.

Școala nu se poate închide în cercul strâmt al necesităților prezentului, căci aceasta i-ar însemna moartea. Ea devine o forță vie creatoare în viața neamului atunci, când prin evoluția trecutului alimentează prezentul și astfel pregătește viitorul. Acesta este idealismul școlii, de care nu se poate lipsi, fiind tocmai condiția vitalității ei. În sensul acesta pedagogia e o știință normativă, e știința unui scop ideal ce trebuie să realizăm. Dar întru cât el nu se poate realiza azi, trebuie să avem credința, că se va realiza în viitor. Scopul ideal rămâne; el nu trebuie pierdut din vedere prin orice peripeții am trece noi și cu noi toată viața socială. Școala de azi s'a anchilozat prea mult într'o situație de fapt, a cărei evoluție și forță prea puțin o înțelege, dar mai ales puțin o promovează.

Din aceste considerațiuni a luat naștere direcția pedagogică personalistă modernă, reprezentată mai ales prin **Hugo Gaudig**, ale cărui principii generale le rezumăm cu această ocazie.

Gaudig pleacă de la principiul filozofic, în sensul căruia pedagogia e o știință normativă, e știința scopului ce trebuie realizat în viitor. În sensul acesta pedagogia normativă are la bază filozofia, căci numai ea ne poate arăta adevăratul scop. Astfel a-

junge dânsul la o sinteză, mai bine zis uniune personală, între pedagogie și filozofie, cari se alimentează și fructifică reciproc. Filozofia ne servește idealul, atât individual cât și social, iar pedagogia tinde spre realizarea acestui ideal. Idealurile filozofiei vieții, se controlează și se aplică în putința lor realizabilă, în știința, dar mai ales, în opera practică pedagogică. Așa se justifică teoria prin practică și se crează un echilibru între cele două forțe cari se întregesc reciproc; filozofia și pedagogia.

Concepția pedagogică a lui Gaudig e întemeiată pe principiul personalității, în care el sintetizează atât tendințele individuale cât și cele sociale. Principiului personalității se subordonează pedagogia individuală unilaterală cât și cea socială, căci personalitatea pentru Gaudig nu e o formă goală; ea trebuie umplută cu conținutul culturii, izvorât din diferitele domenii ale vieții, atât ideal-teoretice cât și practic-sociale.

„Școala nu e un simplu „institut“, ea e un „domeniu al vieții“, în care se practică și se promovează însăși viața“. Așa câștigă pedagogia în ideea personalității principiul necesar al unității, în care se crează echilibrul diferitelor domenii ale vieții. „Personalitate e, cel stăpân pe sine; e acela ce din sinteza-puterilor naturii sale realizează idealul individualității lui, e omul ce în domeniul vieții dispune și crează din libertatea convingerilor lui“. Nu de-odată se crează personalitatea, ci treptat prin muncă și luptă în câmpul vieții. E adevărat că personalitatea în sensul lui Gaudig e „egocentrică“, fapt ce nu înseamnă că e avizată numai la sine și la propria ei sărăcie, căci personalitatea nu poate încolți decât în strânsă legătură cu întreg ansamblul culturii obiective. Numai într'un contact viu cu forțele diferitelor domenii ale vieții prinde rădăcini sigure personalitatea.“ E adevărat că personalitatea cunoaște numai scopuri „personale“, însă ele sunt supraindividuale; semnatura personalității câștigă aceste scopuri numai în cazul, când sunt primite de individ în conexul lor cu viața. „In gândirea mea stă față în față societatea și personalitatea. Societatea vede în dezvoltarea vieții individului un scop al său, iar personalitățile ca purtătoare ale scopurilor ei generale. Adevăratele personalități ce în cadrele societății culturale își rezervă dreptul mișcării libere, conform naturii lor, devin purtătorii și susținătorii scopurilor sociale generale“. Deci, o fondare normativă a pedagogiei sub egida personalității. La primul moment s'ar părea, că în acest sistem s'a omis rolul însemnat al psihologiei în opera de educație. Adevărul e, că direcția personalistă se ferește de un psihologism periculos. „Pedagogia, ca știința întregii activități educative, nu poate fi cuprinsă, în mod absolut, de psihologie, căci ea e știința unui scop, a unui ideal viitor, iar psihologia nu ne poate determina idealul activității psihice“. Cu toate acestea, Gaudig recunoaște rolul important al psihologiei. „Spiritul psihologiei trebuie să pătrundă întreg domeniul activității pedagogice“. De aceea, el pretinde cunoașterea și aplicarea nu numai a psihologiei copiului, ci și o psihologie a profesorului, a clasei, a persoanelor, a activității didactice, precum și a întregii organizații. —

Să vedem acum, cum poate fi pusă școala în serviciul personalității. Valoarea culturală a școlii depinde de faptul, zice Gaudig, dacă ea admite sau nu în întregime principiul personalității. În caz că da, atunci ea trebuie să devie o școală a culturii, o școală a muncii, școală a vieții, o școală socială. Ca să poată satisface toate aceste cerințe, ea trebuie să iasă din izolarea în care se găsește față de viață. Prin faptul că școlile trebuie să servească idealul personalității, nu trebuie să neglijeze nici un domeniu al vieții practice, ce ar putea promova personalitatea. Cu drept cuvânt se întreabă Gaudig, cum stăm cu adevărata școală din zilele noastre? Ea e străină de cultură. În faptul acesta constă răul cel mai mare de care sufăr azi școlile secundare. Necesitatea pătrunderii mediului cultural în care trăiesc elevii a rămas o simplă cerință teoretică, ce în realitate nu se aplică. Elevii, cu cât înaintează în etate, rămân tot mai izolați de mediul cultural; ei primesc în școală un mediu

cultural gândit și preparat artificial și nici de cum pe cel adevărat al vieții. Aci ne dă Gaudig o interesantă grupare psihologică a tipurilor de elevi. El deosebește trei grupe: 1) „**numai elevi**“, 2) „**și elevi**“ și 3) aceia cari „**nu mai sunt elevi**“, cu toate că ei aparțin încă școlii. Acela care aparține grupei întâi se lasă cu totul dominat de mediul anticultural al școlii, dar aceștia sunt exemplare tot mai rare. Cei din grupa a doua trăiesc o viață dualistă, pe lângă aceea a școlii mai trăiesc și una străină de școală, orientată după tendințele culturale ale vieții. Cei din grupa a treia aparțin în formă externă încă școlii, de fapt, în viața lor internă aparțin vieții. Realitatea aceasta trebuie schimbată, dar ea se va schimba numai atunci când școala va contribui, într-o măsură mai mare ca până acum, la formarea energiei realităților culturale. Școala, după cum am amintit, nu aparține exclusiv vieții viitoare, ca și cum ar fi numai un timp de preparare a acesteia. Școala și tineretul au o viață a lor, o valoare a lor, un drept al lor și o normă specifică lor. Viitorul se pregătește mai bine printr-o viață și înțelegere intensivă a prezentului, ca atare se impune școlii mai mult simț practic al vieții. Ea trebuie să introducă în activitatea ei domeniile vieții practice, ca economia, tehnica și celelalte, căci școala aparține întregului domeniu de muncă al neamului ce reprezintă. În aceeași măsură ea trebuie să reprezinte și viața socială a neamului. Manifestările sănătoase ale mediului social în care trăiesc elevii trebuie să devină un bun sufletesc al lor, iar cele rele clarificate și înlăturate. O viață sănătoasă familiară, națională și de stat, trebuie să prindă rădăcini încă din școală. Dând școlii o atare direcție culturală sănătoasă, se va putea realiza sinteza și armonia între conținutul cunoștințelor din învățământ și conținutul vieții ce se impune în afară de școală. Se crează armonia între școală și viață.

Ideea personalității mai prețioasă, ca școala culturii să fie tot odată și o școală a muncii. „Dacă școala viitorului nu e o școală a muncii, atunci ea n'a realizat nimic“. (Gaudig.) Aceasta nu în-

seamnă că ea trebuie să fie școlile muncii manuale, ci a unei activități proprii și independente, factor din care se desprinde și se dezvoltă puterea personală. O accentuare în măsură mai mare a activității manuale, în special în legătură cu învățământul științelor naturale și tehnice, în mod rațional, nu poate de cât să promoveze dezvoltarea personalității și în sensul acesta e binevenită. Dar numai în măsura în care nu nimicește activitatea spontană a spiritului.

Ideea activității proprii a spiritului pretinde, o transformare în mersul metodic al învățământului, atât din partea profesorului cât și a elevilor. Școala de până acum a fost prea mult o școală a materialismului didactic, în care profesorul vorbea mult, iar elevul sta pasiv: un simplu element de percepere și reproducere fără o activitate proprie intelectuală. Profesorul să fie numai modelul și artistul stăpân pe materie: el conduce, deșteaptă și dirijează spontaneitatea activității elevilor. El trebuie să dea mai puține lucruri gata, însă cu atât mai mult să deștepte spiritul elevilor la o activitate creatoare. „In locul pasivității (elevilor) să intre activitatea, în locul reproducerii, producția creatoare“. Aci este partea cea mai grea din activitatea profesorului, căci nu se cere numai o stăpânire a materialului din partea acestuia, ci se mai cere ca el să fie un adevărat artist în opera de conducere a educației. Numai în felul acesta vom avea adevărata școală activă, școala muncii, în care activitatea nu se mărginește la reproducere, ci cu adevărat **crează. Muncă înseamnă a crea, fie în domeniul manual, fie în cel intelectual, iar numai prin muncă creatoare se dezvoltă și se oțelește personalitatea.**

Diferențierea cea mai înaltă e atinsă astfel. Spre ea trebuie să năzuim noi, când din partea diferiților elevi sunt tratate diferite probleme și obiecte ce stau într-o legătură intimă. Fiecare raportează din timp în timp asupra unei activități elaborate de el, activitate discutată și controlată, atât din partea profesorului cât și a colegilor. În cadrul acestor dări de seamă se dezvoltă o

discuție largă și vie, ce leagă problema de problemă formând o sinteză generală. Așa se specifică și se dezvoltă diferențierea tipurilor de elevi, drept o necesitate atât individuală, cât și socială. O școală ce lucrează în felul acesta e o școală trăită, căci ea deșteaptă viața intelectuală a elevilor și le orientează interesul spre viața publică. Numai atunci corespunde, cu adevărat, școala muncii idealului personalității, când ea a devenit o școală trăită a vieții. A trăi ceva înseamnă, zice Gaudig, în sens larg, a fi adânc influențat într'un mod oarecare, de un proces al vieții ce se petrece în noi, sau în afară de noi, înseamnă, a simți o înrăurire adâncă asupra uneia sau altele din laturile vieții noastre. Școala să se îngrijească, ca conținuturile culturii să atingă individualitatea tineretului într-o formă regulată, nici prea tare dar nici prea slab, spre a nu produce un haos și o zăpăceală în viața lor. Nu orice conținut al culturii e bun și poate să-l trăiască elevii. La început se face selecțiunea din partea școlii, ca mai târziu înșiși elevii să câștige posibilitatea alegerii acelor conținuturi ce ei pot să le și trăiască.

Ideea școlii vieții trăite de înșiși elevii înlătură de la sine concepția, că școala ar fi o „instituție“ cu ajutorul căreia influențăm dezvoltarea lor. **Școala trăită de elevi e un domeniu de viață în sine.** Ea e un cerc de viață, în care elevii muncind și trăind ceea ce muncesc, se dezvoltă. Așa devine școala lui Gaudig, o școală de educație energetică, a unei energii spontane în care se manifestă o conștiință valoroasă. Aceleași idei trebuie să determine și atitudinea profesorului față de elevi. „Educatorul, reprezentantul personal al ideii școlii noastre, prin activitatea lui nu determină altceva de cât însuș scopul școlii; el e promotorul în opera de creație a personalităților.“

E modelul viu, după care și cu ajutorul căruia, își modelează fiecare, în mod independent, propria lui personalitate. În fine, școala mai trebuie să fie o școală socială, în care toți factorii să-și vadă drepturile și datorită lor reprezentate. Ea e a poporului întreg și nu o institu-

ție izolată a unor anumite pături sociale. Toate organizațiile sociale, ce acționează la ridicarea culturală, morală și materială a poporului, au drepturi și datorii față de școală; în special familia, comuna politică, Statul și Biserica.

Dela comunitatea comunală pretinde și așteaptă Gaudig mai mult pentru organizarea învățământului, ca acesta cu adevărat să devie un bun al poporului. „Cu cât vom face mai active forțele pedagogice ale comunei, — atât urbane cât și rurale, — cu atât ele vor aduce servicii mai prețioase culturii naționale.” Gaudig se gândește în primul rând la faptul că, printr-o organizație și interes deosebit din partea comunei în ce privește opera învățământului, se crează un învățământ mai viu și mai acomodat intereselor masei din care fac parte elevii. Interesele specifice locale, precum și patriotismul local, se reprezintă mai bine în școala comunală. Un alt fapt ce l-a îndemnat pe Gaudig să adereze la sistemul școlii comunale a fost, șablonizarea, mecanizarea și mai ales politizarea școlii într'un învățământ de stat cu tendință de centralizare absolută. Gaudig zice, că într'un învățământ comunal ar dispărea toate aceste neajunsuri, în special dispărea funcționarizarea și înregimentarea în politică a corpului didactic, un rău de care suferă învățământul atât de mult. Cu toate acestea, el nu exclude drepturile și datoriile superioare ale Statului în opera de organizare și conducere a întregului învățământ. El nu concepe decât un Stat cultural, ce are datoria și dreptul de-a mobiliza și conduce toate forțele culturale ale neamului, spre un scop unitar, precis și bine-determinat. Opera culturală a Statului poate fi cu folos ajutată de organizația comunală, dacă toate forțele culturale ale acesteia se mobilizează, se activează. „Aci zac forțe culturale, cari pe lângă tot aspectul lor particular sau regional, pot fi sintetizate în vederea scopului unitar al Statului.” „Prin faptul că Statul lasă organizarea și conducerea învățământului pe seama organizațiilor comunale și provinciale nu înseamnă, că el pierde din mână, în mod abso-

lut, factorul cel mai important al vieții lui. El are încă destule mijloace ca să creeze omogenitatea forțelor culturale, în sensul scopului superior de care e condus. Gaudig rezervă Statului dreptul superior de control și inițiativă. „Statul ca să poată trăi are nevoie de școală, însă și școala, ca să poată trăi, are nevoie de Stat.”

Cum am amintit mai sus, nu-mai de teama funcționarizării și politizării corpului didactic, Gaudig renunță la sistemul școlii de Stat și se decide pentru școala comunală. O deosebită atenție se atribuie educației conștiințelor cetățenești, ce se poate realiza numai printr'o intensivă aprofundare în natura și cultura etnică națională, fapt ce-l determină la următoarea observare: „Un Stat ce permite ca elevii celor 8 clase secundare să fie alimentați, pe lângă cele 3—4 ore de limba maternă, cu atâtea alte limbi străine într'o măsură aproape egală cu cea maternă, precum și cu alte multe cunoștințe de prisos, un atare Stat nu posedă instinctul conservării proprii, căci pierde din vedere, într'un timp în care se cere tot mai multă conștiință cetățenească și energie politică, tocmai acele elemente cari determină acest lucru și alimentează tocmai forțele centrifugale.”

Ce privește organizația practică școlară; ea prezintă două aspecte; al unității și al diferențierii învățământului. Ambele, Gaudig le sintetizează în așa numita „Școală Națională”, în a cărei noțiune întră toate categoriile de școle cu diferitele lor domenii de viață. „In tot cazul, se cere ca unitatea ansamblului diferitelor categorii de școle să fie în așa fel, ca ea să satisfacă toate necesitățile culturale ale națiunii întregi.” E caracteristica unei lipse de cultură serioasă, de-a concepe însemnătaea culturală a unei anumite categorii de școală în afară de sistemul general și unitar al învățământului, fapt, ce nu poate fi de cât periculos culturii naționale. O diferențiere conform aptitudinilor individuale, precum și cerințelor sociale și economice, se impune învățământului cu necesitatea unei realități de fapt, ce nu poate fi ignorată. „Școala națională”, zice Gaudig,

crează unitate în această diferențiere prin faptul, că ea impune tuturor categoriilor aceeaș țință superioară și unitară, **crearea personalităților călăuzite de ideea scopului superior al statului.** În felul acesta e a se înțelege unitatea învățământului, un lucru de care în special școlile practice sau așa zise speciale, nu țin seamă în destulă măsură.

Învățământul practic și profesional n'are numai un scop în sine, acela de-a crea simpli meseriași, agronomi sau negustori, lipsiți de concepția scopului unei vieți superioare și unitare din punct de vedere al statului, căci atunci aceste elemente mai mult strică de cât folosesc societății. Și învățământul practic se impune acelaș scop superior și unitar, crearea personalităților, scop ce nici decum nu împiedică dezvoltarea activității lui practice, ci din contra, îi dă adevărata viață și-i ferește de mecanizare.

Metoda pedagogiei sistematice a lui Gaudig are drept scop, crearea unei legături intime între teorie și practică, stabilirea sintezei între pedagogie ca știință normativă și realitatea vieții practice sociale. O cerință atât de necesară educației și învățământului din zilele noastre.

Simți o adevărată mângăere văzând cu câtă abilitate, obiectivitate științifică și convingere atacă Gaudig empirismul unilateral al pedagogiei din timpul nostru. El nu se mânginește numai a pretinde o întemeiere cu tendință normativă a pedagogiei, ci ne și prezintă un atare sistem bine documentat. Nu se limitează la partea negativă a problemei, ci ne prezintă și soluțiile operii pozitive. Acelaș adevăr exprimă și prin faptul, că cere verificarea și examinarea oricărei soluții sau norme teoretice în câmpul experienței practice a activității pedagogice. Deci, nu întemeiere psihologică, ci valorificare și verificare psihologică a pedagogiei. În forma aceasta se determină atât însemnătatea cât și marginile psihologiei în opera învățământului.

În noțiunea personalității se cuprinde și se învinge atât unilateralitatea pedagogiei individualiste cât și a celei sociale. Ambele direcții își găsesc aci drep-

turile și datoriile lor în măsura ce li se cuvine. Individul nu poate fi „socializat”, în mod absolut, fără ca cultura să nu sufere, căci numai personalitățile sunt reprezentanții și purtătorii adevăratei culturi. Dar nu e mai puțin adevărat, că personalitatea nu e nici subiectivitate ușurată, ce poate balansa liberă în cercul îngust al intereselor și vederilor unei simple individualități.

După Gaudig, personalitatea e, individualitate plină de valori

S A T U L · S I N D I C A L I S A T

(VERLISE)

Eram pela sfârșitul anilor din urmă ai veacului trecut; agricultura se sbătea într-o criză dureroasă; grâul se vindea cu 2 franci 50 dublunde alitru. Era rău și în satul nostru.

Deodată se auzi cuvântul: Țărani, uniți-vă; nu vă mai priviți nepăsători; *strângeți-vă în societăți, în sindicate!*

Firește, sindicatul nu este leac universal; nici el nu poate schimba tot răul de azi până mâine; dar el este *întâiul pas pentru înaintarea unei mulțimi a sâtenilor spre organizarea profesională*; sindicatul sătesc este baza unei stări sociale mai bune; el este educatorul spre democrație; este gruparea individualităților slab în izolare, dar în unire capabile să schimbe fața lumii. Dar, ca să ducă lumea în această direcție, sindicatul are nevoie de un președinte cuminte și energic.

Statutele se aproba, și începurăm a lucra.

Pr. (= Președintele) era de părerea lui Sully: Cele două țife ale Franței sunt pășunatul și aratul. Și sindicatului nostru nu ne trebuiau tot vite mai bune și *pășune*. Câțiva tauri frumoși, cumpărați de sindicat, se aduseră îndată. Dar vitele bune, ca să crească bună, îi trebuie *pășune bună*. Pășunea nu se putea face numai cu bălegarul nostru. A trebuit să ne ajutăm cu *îngrășăminte chimice*. Sindicatul le-a putut face: el a oș să se analizeze pământurile, aflând prin exactă analiză chimică ce-i lipsește fiecăruia. Tot sindicatul a cumpărat *îngrășămintele*, împiedecând specula ce se făcea cu ele înainte, prin vânzarea în detaliu la țărani, și moralizând astfel negoțul lor. La sindicatul nostru țăranul învăța cum să-și facă productiv pământul, cum să-și îndoiască producția prin între-

absolute, e omul stăpânit de manifestările culturii individuale și sociale și în al cărui cerc de viață se descopere o lume sufletească supraindividuală. Sunt adevăratele caractere creatoare de cultură și civilizație, de care viața socială de azi are așa de mare nevoie în restabilirea echilibrului sdruncinat. Asta este opera mare și grea a școalei de mâine, de care depinde și viitorul unui neam.

Dr. Petru Ilcuș.

buițarea de pulbere chimice, a căror valoare pâră acum nu o cunoștea.

Pr. întrebuinta însă și *mașini agricole*, de muncă și de recoltă. Sindicatul le a cumpărat și pentru țărani, ca să li le împrumute. Curând ei veniră să-le ceară stăruitor. Dela o vreme țărani mai cu stare își cumpărau *mașini proprii*, iar ale sindicatului au rămas numai pe satele familiilor celor mai săraci. Era acum, oricum, o lărgire de orizont, de văz mai larg la țărani!

Ca să putem propaga știința sătenească, ne-am zis: Ne trebuia un *Buletin sindical*. L-am făcut; țărani l au cetit. Apărea *lunar*. Am făcut și un *Almanah sindical*: carte pentru tot anul, de consultat în fiecare moment. Și el s'a cetit.

Dar țăranului nu-i place să lucreze și să cetească numai; lui îi place să stea și de vorbă. Pr. începu vorba în particular, la întâlniri întâmplătoare; apoi îi chema pe oameni la *întrunire*; și văzând că vin bucores și că profită, îi chemă și mai des. Adunările acestea sunt absolut necesare: în ele se arată cari sunt cei mai binevoitori colaboratori ai Pr.; în ele se ivește omul bun, activ dintre țărani.

În satele vecine se petreceau lucrurile cam tot așa. În unele președinte era o personalitate agricolă însemnată, un proprietar mare sau chiar domnul castelan.

Buletinul (plecând în toate părțile), întrunirile, conferințele pregătiră câmpul pentru acțiunile următoare ale sindicatului. Dar în vreme ce sufletul sindicalistilor agricoli se pregătea astfel, sindicatul se ocupa și de alte: drumuri, târguri, legi rurale etc.

Întărit astfel, sindicatul, sigur de puterea sa, trecu la creațiunea *orga-*

nizațiilor mutualiste (= de ajutor reciproc). În fiecare primăvară răsară câte o instituție nouă; iar cele mai fo'ositoare, cele mai esențiale s'au întemeiat sub privegherea grupărei inițiale: Asigurări contra focului, credit, asigurări contra accidentelor, asigurarea vitelor, ajutorul în caz de boală etc., *toate mutuale*, se așezară în familia instituțiilor sindicale. Și toate creațiunile acestea reprezintă o muncă mare, deoarece multe îndoeli și multe neîncredere țărănești au fost de biruit.

În cursul iernei se studiau cu țărani toate planurile! Într-o casă modestă, lângă biserică, la o masă cu condica proceselor verbale pe ea, țărani, câțiva, discutau grav și bine; era un comitet. Lămurindu-se, acștia convocau marea adunare în sala primăriei. Un conferențiar cerut de la centrală vorbea. Se decidea. Uneori adunarea aceasta se sfârșia cu câte un banchet chiar, cu cântece vechi, naționale.

Deci, până acum se obținură pe rând:

1. Vite bune.
2. Pășune
3. Îngrășarea chimică a pământului
4. Mașini agricole
5. Gazeta agricultorilor
6. Almanahul
7. Organizații mutualiste.

Mutuala pentru incendiu. La unul dintre întâii asigurați izbucnește un foc. Pagubă, vre-o cinci mii de franci; dar mutuala are abia a mie! Se constată paguba, de către țărani-membri ai mutualei și se plătesc, în curs de o lună, șase mii de franci. Cassa *regională* și reasiguratorii ei contribuieră cu partea ce mai mare; cassa locală dase numai șase sute de franci. Firește naivii nu înțelegeau ce-i aceea: cassa regională; dar înțelegeau că, plătind prime minime și având regulamente blânde și paguba fiind plătită la timp — este bine să fii asigurat. Acum mutuala pentru incendiu, în Verlise, e tare; riscurile acoperite se ridică la aproape două milioane.

Creditul mutual. Inceputul este mai totdeauna greu, deoarece țăranilor nu le place să spună: ce au, ce nu au, de cât au nevoie. La Verlise creditul mutual s'a înființat deci pe tăcute. Pentru a evita umilirile, cererile de credit se fac înscr's, pe un formular care se depune într-o cutie (ca de scrisori) specială. Cutia se deschide Duminica și administratorii decid; în caz favorabil, împrumutătorul iscă-

leste o chitanță și cassa îi plătește împrumutul — pe termen mai scurt (când se cumpără mașini, îngrășăminte, se fac drenări etc) mai lung, când se clădesc case ori se cumpără, când se cumpără pământ. Ceice au își aduce — tot aici — depunerile lor; și astfel se produce schimbul constatat între ceice posedă și ceice nu posedă.

Asigurările pentru accidente. Accidentele sunt destul de dese și la țară. Asigurările au început cu greu, dar câteva accidente grave și ajutorul dat imediat au convins lumea că este bine a se asigura contra accidentului.

Asigurările contra grindinei sindicatul le-a mijlocit la o societate de astfel de asigurări.

Asigurarea vitelor contra accidentelor și pierderii asemeni a reușit; cei mai săraci au profitat mai serios: Văduvei C., perzând unica-i avere, o văcuță, creditul sătesc i-a restituit 80% din pierdere!

Asigurări de pensiuini, la bătrânețe. Stimulând depuneri mai însemnate s'a putut ajunge și la pensiuini respectabile.

Ajutoare la boală fac o completare a asig. la pensiuine. Țăranul bolnav întrerupe munca. Scopul sindicatului este ca munca să nu se întrerupă, ei să continue. I se dă deci bolnavului ajutorul mutual. *Sindicatul a fost împărțit în secțiuni; fiecare secțiune a garantat munca pentru membrii împiedecați de a lucra, de boală ori de accident; iar în caz de moarte, secția lucrează pentru văduvă și orfani.* Secția o formează un număr de vecini. Moșioarele lucrate de vecini au fost lucrate atât de bine, încât a dat — același venit ca și la vecinii ajutători. Se înțelege, în satele românești, ce — creștinesc este sindicalismul agrar?

Dar lucrând astfel biroul creștea; actele sporeau; se cerea loc mai mult; demnitatea însăși a marelui opere cerea o față demnă: Casa cea mică a fost părăsită; una mare a fost cumpărată și întocmită astfel, încât sindicatul să-și poată vedea ușor de treburi. Casa sindicală este — a tuturor. Și este acum un centru de studii și de activitate care nu mai încetează.

Birou de plasare. Cam în acest timp se înmulțiseră ocupațiile sindicatului. Sunt oameni care caută de lucru; sunt alții care caută lucrători. Sindicatul întocmește un birou de mijlocire a muncii. Sindicatul se informează bine despre moralitatea

lucrătorului, dar și despre a casei care-l cere; și apoi mijlocește.

Corsiliu de arbitraj. Țăranii au procese, certuri. Ca să nu plece pe toate drumurile proaste ale avocațurii și ale judecătorilor, s'a înființat un stat de judecată, alcătuit din trei țărani cuminți. Și de atunci, în sat, este multă pace și mulțumire. Țăranii din Verlise nu mai merg la judecătorii!

Cooperativa. Era acum în timpul în care un ministru contesta sindicatelor dreptul de a face negoț. Pentru a preveni primejdia și a asigura sindicatului libertatea, se înființă o cooperativă cu responsabilitate nelimitată; pe bază democratică, părți (acții) nu prea ridicate; egalitate între societari; oricare ar fi numărul acțiunilor la purtător, el să nu aibă decât un *singur* vot în adunare. Membrii solidari pot face orice afaceri. Și reclama acestora — o plătesc toți! Astfel se poate zice: Sindicatul este arma de luptă, cooperativa este bancherul lui. Sindicatul și cooperativa nu se anihilează, ei se sprijinesc reciproc. Sindicatul se aruncă asupra studiului chestiunilor profesionale; cooperativa stârpește pe samsari și dă corpului sătenesc independență.

Educația cooperativă. Sindicatul îngrijește și de formarea tradiției. Tinerii sunt convocați la adunări periodice. Un fost elev al unei școli de agricultură îi învață metodele de cultură modernă a pământului și mijloacele cele mai bune de fertilizare; dar îi familiarizează și cu instituțiile satului sindicalizat. Pentru că învățământul să fie doveditor, sindicatul cumpără îngrășăminte și semințe selecționate, care sunt întrebunțate imediat pe câteva parcele de teren la diferiți — țărani! La zile fixate, flăcăii vizitează parcelele și studiază astfel, comparativ, valoarea de rodire a îngrășămintelor și a seminței selectate. Toate acestea iau numele de: grupul de studii al sindicatului dela Verlise. Țăranul nu prea are gust de școală; deci sindicatul aduce școala în sat, școala profesională a lucrării moderne a pământului.

După ce școala prinde, prinde bine de tot și gazeta agricolă ce se aduce de unde apare. Prindea ea și înainte, gazeta; dar acum, fiind bine înțeleasă, prinde mult mai bine și mai ușor.

Școala aceasta va avea influență și asupra școlii primare... Țărâna ascultă aici lucruri care se văd în sat; și se apropie de cel lucrează sindicatul.

Văcarii, păstorii, servitorii; s'au gândit și la ei. Ce viață duc ei! În ce condiții grele, nesănătoase, imorale. La Fotez s'a întemeiat o — asociație a lor. Și de ea s'au ocupat oameni buni, cerând: pentru fiecare servitor patul său individual, odăi separate pentru culcare, curățenie și timpul necesar pentru practica datorilor religioase. Asociație de servitori, cerându și umanitatea ce li se cuvine!

Serbării. Intr'o viață astfelu aranjată, serbările populare vin dela sine; vine chiar balul sătesc.

Toate acestea erau lucrări desăvârșite — înainte de războiu. Cum a trecut prin războiu acest sat atât de bine întemeiat economic, oricine își poate striga să se audă de departe: Sus inima țărani!

* * *

Dar toate acestea se întâmplară în Franța. Nu la noi! Noi am început abia; noi înțelegem, dar *nu ne mișcăm în toate părțile.* De teamă să nu se creadă că aceste lucrări ar fi „drăcii” nemțești ori americane, am ținut să dăm un exemplu despre cum se lucrează în Franța.

Exemplu a fost descris pe larg într'o carte 150 de pagini, care o pot ceti și alții. Autorul este *Claudius Metton*, președinte al sindicatului dela Verlise; titlul: *Un village syndcal*; editorul: Payot, Paris (1920); prețul: 3 franci, 60 centime.

Cine citește cartea rămâne convins că *sindicalizarea satelor este o fericire*; și o operă ce trebuie grăbită pretutindeni.

G. BOGDAN-DUICĂ

D I N B U C U R E Ș T I

cereți revista „Societatea de mâine” dela administrația noastră de acolo: în str. Zaharie no. 3. Incurajați de felul cum a fost primită în București revista noastră, ne-am simțit îndemnați să organizăm acolo un serviciu administrativ intens. Administratorul nostru în București este d. *Mihail Bote*, autorizat a face încasări de abonamente și anunțuri. Abonații noștri din București pot achita de aci înainte abonamentul la administrația revistei noastre în capitală (str. Zaharie no. 3). Casele de mărfuri și întreprinderile industriale și comerciale din București și vechiul regat cari vor să aibe legături cu Ardealul, își ating scopul dacă apelează la publicitatea revistei noastre de mare tiraj.

ASPECTE ECONOMICE DIN CEHOSLOVACIA ȘI UNGARIA*

Boemia și cu celelalte părți de țări desfăcute din fosta Monarchie Austro-Ungară, care alcătuie Ceho-Slovacia de azi trudesc din greu să se închege într'un complex economic și social. Toate nizuințele izvorite din eforturile interne îndrumate cu o rară abilitate de conducere, ce are în frunte pe Massaryk, Beneš și colaboratorii lor distinși n'au reușit încă să desăvârșească acest complex de unitate și viabilitate economică.

Puternicul sprijin dat Ceho-Slovaciei din afară și conștientele orientări noi, pe care le încearcă guvernarea internă au reușit doar să salveze până acum și chiar să mențină *valuta țării* în primul loc față de valutele statelor formate sau întregite din fosta Monarchie Austro-Ungară.

Dar încolo Ceho-Slovacia continuă să reprezinte numai părți și fărâșături din complexul economic, care s'a destrămat deodată cu prăbușirea fostei Monarchii. Rezultatele financiare în special și economice în general pe care le etalează Ceho-Slovacia nouă, sunt mai mult aparente ce pot da iluzii, dar realitatea este încă prea departe de sigurele temelii de viabilitate economică.

Căci să nu scape atenției faptul, că noul stat ceho-slovac a moștenit în primele zile ale formării sale stabilimente industriale moderne înzestrate și bogate depozite în deosebi de textile. La aceste s'au adăugat mulțimea fabricilor de zahăr și dezvoltata industrie metalurgică, în frunte cu puternicele stabilimente Skoda și cu Kattovitul bogatelor mine de cărbuni coxabili.

Cum în primii trei-patru ani de după războiu cele mai căutate produse cu deosebire în țările învecinate Ceho-Slovaciei, au fost tocmai textilele, cărbunii, zahărul și munițiile a fost firesc ca în schimbul acestor produse Ceho-Slovacia să încaseze și să atragă bogății și garanții reprezentate prin valutele și tratatele forte. Și marele merit al fostului Ministru de finanțe Ceho-Slovac, Raschim, residă în buna rânduire și gospodărire a acestor bogății, din care cu o bună parte

a știut să creeze și să înmulțească garanțiile valutei ceho-slovace.

Dar cu trecerea peste iminentele lipsuri ale anilor din imediata apropiere a sfârșitului războiului și cu epuizarea depozitelor și materiilor prime ce-au fost grămădite în moștenirea noului stat începe o nouă fază în viața economică a Ceho-Slovaciei.

Rând pe rând pe piețele externe de desfăcere pe care le credeau exclusiv ale lor apare atât concurența cât mai ales producția internă a respectivelor state. Și în același timp procurarea materiilor prime pentru industria ceho-slovacă devine tot mai anevoioasă, iar mâna de lucru tot mai scumpă în urma valutei salvate peste puterea de suport ceho-slovacă raportată la posibilitățile de producție și în deosebi la fluctuațiile și chiar deruta trecătoare a valutei statelor învecinate.

Astfel piețele de desfăcere ajung să fie problematice pentru industria ceho-slovacă și criza de producție amenință se provoace perturbații foarte îngrijorătoare în viața socială și economică a Ceho-Slovaciei.

În lumina acestor tentative de sguduire să poate ușor distinge fatalitatea la care să expune Ceho-Slovacia, dacă nu va reuși să se scape de dependența organică, ce o mai ține și azi legată de ruinele complexului economic ce-a fost Monarchia Austro-Ungară.

Dacă pentru Ceho-Slovacia economică să găsește soluția necesară aceia pare a fi condiționată de posibilitatea încheșării imediate a statului Ceho-Slovac în un complex economic sprijinit exclusiv pe cele câteva industrii ale căror materii prime le au în țară și pe o agricultură cât mai intensivă și cât mai mult sprijinită de creșterea vitelor și de o bine întemeiată industrie forestieră.

Că economiștii și bărbații de stat ai Ceho-Slovaciei își dau seama de această situație — dovadă constituie frământările ce durează pentru fixarea noulor orientări în materie politică, socială și economică.

Unii — cei recrutați dintre panslavi — văd asigurarea viabilității ceho-slovace în reînvierea Rusiei, care le-ar asigura și materii prime și piețe de desfăcere.

Alții în deosebi socialiștii naționali cred că o echilibristică în sfîrul Micii Antante, concomitentă cu orientări în spre Apus, ar oferi pentru moment mai multe garanții pentru salvarea și chiar consolidarea vieții lor sociale și economice.

Aceste calcule și preocupări adânc patriotice, prea adese sunt înse turburate, dacă nu dejucate, de elementele străine la aparență ceho-slovacizate, care având sprijinul semenilor lor din alte țări și mai ales a capitalului internațional — își concentrează toate forțele în exploatarea hrăpărească dar cât mai rentabilă a situației date, fără să se preocupe de ce va fi viitorul stat Ceho-Slovac.

Pentru contrabalansarea acestor tendințe să sprijină cu tot dinadinsul și să încearcă păstrarea spiritului de jertfă și calitatea de pioneri a puternicelor organizații a *legionarilor ceho-slovaci*, pe lângă care se mențin și organizațiile *socliste*.

Tot în acest scop — credem — agricultorii, în majoritate băștinași, cer și pentru ei aceeași protecție ca și pentru industria mai mult sau mai puțin ceho-slovacă.

Ca să se scape cât mai curând din angrenajul Austro-Ungar moștenit deodată cu formarea noului stat — se agită despărțirea statului de biserica reprezentată prin preoții papismului, ajuns pe vremuri la îndemâna stăpânirii habsburgice.

Și pentru înlesnirea noulor orientări economice să dau loc în scopul de a se rectifica ori a se întregi principiile marxiste, în sensul ca alături de muncă, să fie așezat și capitalul în șirul factorilor primordiali de producție.

Din toate aceste frământări, marile masse ceho-slovace rețin încă mult prea puțin. Dar se fac eforturi cu deosebire din partea organizațiilor legionare să fie puse la curent.

Aceste masse își eclipsează azi orie țările, lăsându-se stăpânite ori înduioșate de realitățile izvorite din nevoile și frământările de toate zilele din care distinge: Nizuința de a se impregna, cel puțin la aparență, prin firme, prin manifestații incidentale, caracterul național în industrie și comerțul țării; apoi luptele între Cehi și Slovaci pe departe și între aceștia și minoritățile din fosta Boemie, Moravie, Silezie și Ungarie. Simțesc însă cu toții cum producția tânjește și cum

* Impresii și note culese în călătoriile de câte 5-6 zile pe care am avut prilejul să le fac în luna Iulie curent.

valorizarea merge greu. Magaziile comersanților și depozitele fabricilor sunt tot mai încărcate cu mărfuri și produse.

Iar Coroana Ceho-Slovacă, în intern abia mai are o putere de achiziție de odată și jumătate a leului nostru de-o pildă, deși la bursă cotează cu 1 la 6 și 7 față de leu.

Scumpetea și izvoarele de câștig sunt mult mai defavorabile decât la noi și doar funcționarii cu salare în Ke în cifre aproape egale cu salariile în lei la noi — o duc mai fără sguđuri.

IN UNGARIA rămasă cu abia șase milioane locuitori — apasă grozav asupra consolidării vieții economice — capitala Budapesta, care continuă și azi să cuprindă tot atâtea instituții, tot atâtea întreținți, tot atât consum ca și în vremea fostei Ungarii cu 20 milioane locuitori. Această capitală cu cele zece orașe mai mari rămase Ungariei, au aproape 50% din populația țării, ceiace în o țară prin eminentă agricolă, cum este Ungaria constituie un dezechilibru economic și un mare balast în sarcina producției în general și în special a producției agricole.

De altcum în Ungaria de azi abia să poate vorbi de o altă producție în afară de cea agricolă, cu anexa ei, creșterea de vite.

Producția industrială, atât cât a rămas, apoi industria agricolă ca și comerțul și efectuarea valorizării interne și externe — a ajuns exclusiv în exploatarea financiară și hrăpăreată a bancocrației internaționale și cu prea puternice interese și participări streine și înstreinate de țară.

Calculule plutocrației la care s'a alăturat și o bună parte a aristocrației ungurești, se dovedesc acum a fi fost adânc greșite, atunci când toți aceștia s'au grăbit în cursul războiului și mai ales imediat după perderea războiului să-și pună la adăpost în străinătate valorile și o parte a bunurilor valorizate rătă, în spasmale temerilor de prăbușire.

În înfrigurările din primii doi-trei ani de după războiu, Ungaria a stat cu porțile larg deschise primind orice capital și orice speculă străină — care, nefiind stingherită de nimeni, în țara cu valori evacuate și lipsită de capitalul mobil — a făcut achiziții păgubitoare și a exploatat până la ruină organisme și stabilimente înfloritoare. Această muncă le-a fost înlesnită

și de credulitatea specific unguerească, a cărei exponenți au avut naivitatea să creadă că Ahasverul sau speculantul din Anglia, Franța, Germania, Italia — aduce cu sine și simpatia și sprijinul țării de adopțiune pentru salvarea și mai ales pentru „reîntregirea Ungariei trunchiate temporal“.

În această atmosferă, creiată de un înălțat dar desigur bolnav patriotism — n'a fost nici o mirare că Ungaria a fost secătuită și azi organele și mijloacele factorilor de producție sunt sau în mâinile bancocrației internaționale sau chiar direct în stăpânirea streinilor, de multe ori neselecționați și învrăstați cu mulți aventurieri și speculanți.

O încărire de salvare vor să mai vadă și azi patrioții Ungariei, în nădejdea că mai curând ori mai târziu Budapesta, cu Dunărea ei, va ajunge să fie cel mai important port continental și deșeu de transit pentru Orient și pentru vecinii lor din Sud și Est.

Dar se mărește zi cu zi numărul care se indoesc și de această posibilitate. Din șirurile acestora să ridică tot mai conștientă tabara acelora, care caută sa desarmeze șovinismul impetuos și cu visuri de răzbunare și reîntregireși să facă tot posibilul pentru a ajunge cu un ceas mai curând la realitate și prinurmare la sincere și strânse legături și colaborări economice cu vecinătățile și în special cu România.

Acest curent crește paralel cu înăsprirea crizei economice și cu întărirea controlului financiar, esersat de către Comisariatul puterilor, care au asigurat și au lichidat împrumutul de salvare al Ungariei.

Scumpetea în Ungaria este atât de insuportabilă încât dacă soluțiile aducătoare de ușurare întârzie să fie căutate foarte urgent — vor fi găsite de cei care suferă — cu orice jertfă și pe orice cale.

Cu titlu de comparații lămuritoare, însemnăm că deși izvoarele de câștig, comparate valorizat, cu cele dela noi, sunt la fel — scumpetea e de trei ori așa de mare.

Câteva pilde: o cameră de hotel costă în lei dela 300 în sus; o masă dela 250 lei în sus; carnea 80—120 lei chilogramul; zarzavaturile dela 60—150 lei kgramul.

Puterea de achiziție a Camerei ungurești, este în intern și mai redusă, ca în străinătate și de aceea efectele în intern, constituie o complectă dezechilibrare economică.

În afară de câțiva reprezentanți ai bancocrației și ai îmbogățitorilor de război, care suportă și această scumpete și se dedau chiar la luxul, cu aparențe ce înșeală realitatea — marile masse urbane lipsesc până și de masa zilnică — pe care mulți o înlocuiesc cu câte o cafea cu lapte luată la cafezene obscure sau cu cârnățării consumate între două pahare cu apă.

Ori cât ar fi de mari interesele economice pentru a se dura cât mai neîntârziat legături și chiar colaborări economice între noi și cele două țări din care am dat câteva aspecte — am convingerea că astfel de relații nu pot fi bine întemeiate și tuturor folositoare decât atunci, când atât tratativele cât și activitățile de mai târziu în cadrul acestora, se vor face direct, de către reprezentanții de neam ai acestor popoare, cu excluderea ori căror intermediari și în special a intermediarilor speculanți, dați în majoritate de către așa zisul popor ales — același în toate țările.

Vasile C. Osvădă.

BOLȘEVISMUL ȘI ROMÂNIA

UN ARTICOL DIN ZIARUL „TIMES“

Discursul pe care l-a ținut premierul bulgar în Sobranie, și din care am reprodus într'un număr trecut, relativ la planurile bolșevismului în Balcani, a avut un mare răsunet. După presa franceză dela Sofia aflăm opinia oficiosului turc, care, la fel cu premierul bulgar, sesizându-se de planurile Moscovei spune că guvernul dela Angora e gata să răpună orice încercări de tulburare.

Dar discursul a avut răsunet și în presa engleză; *Times* dela 9 Iulie se ocupă cu bolșevismul în Balcani, scriind: „Stabilitatea și tradițiunile sunt singurile remedii față de săgețile pe care le aruncă bolșevicii, și nici una nici altele nu sunt destul de trainice în Balcani, chiar în timpurile cele mai fericite.

Cu excepția României, nici-o țară din Europa de sud-est nu are un guvernământ stabil și unde libertatea să se transmită dela unul la altul“.

Ziarul englez învinuiește guvernul britanic de a avea o atitudine exclusiv de conciliantă față de bolșevism și care-l ajută să-și urmărească planurile în Balcani.

DISCUȚII LITERARE

I.

G. ROTICA: „PAHARUL BLESTEMAT“, POEZII

EDITURA LITERARĂ A CASEI ȘCOALELOR, BUCUREȘTI. PREȚUL 25 LEI.

Cetind pe d. Rotică, dela o vreme mi-am adus aminte de o vorbă a lui Emile Verhaeren :

„Si l'Univers pensait comme l'homme, cest lui, avec toutes ses forces captées en un elan, qui construirait le plus beau des poèmes. La grandeur se mesure à la part du monde qu'un poète porte en soi.“

Sau : „Dacă universul ar cugeta ca omul, cu toate puterile lui prinse într'un elan, el ar clădi poemul cel mai frumos. Mărimea se măsoară după partea de lume ce-o poartă poetul în sine“. Aforismul critic al lui Verhaeren, oglindă a propriei personalități, poate fi oglindă și a altora; are drept să fie; deoarece este un măsurător bun al câtului de vedere, de interese, de simțire ivit în conștiința lor.

În Rotică nu cântă universul; acesta, poemul real cel mai dumnezeesc, nu-l abate dela alte atenții mai apropiate; acesta îi dă numai fragmente, mici fragmente, toate adunate împrejurul unei simțiri, împrejurul iubirei. *Paharul blestemat* este poezie în sensul vechiu al prinderii în vers a celor mai mici mișcări amoroase, al încântării de toate mărunțișurile romanului obișnuit al tineretului, este numai cântec de amor. Universul lui Rotică este o rochiță, o guriță, un glas gingaș, casa, câmpul, pădurea pe unde acelea răsar ori se aud; altelea nu este. Acest dulce, dar îngust, univers este fascinator, stăpânește pe poet; aduce pe hârtie toate marile și micile lucruri de simțiri, care toate-i par vrednice de vers. De-aceea marele Parnas românesc nu va avea nici un scaun pentru poet, care v'a rămânea prin vr'un colțisor al lui...

Din universul său de roche-guriță-glas Rotică alege cu predilecție fugitivul: Momente din natură, idei care trec iuți prin cap, se opresc în înguste pervazuri, care însă, devin uneori foarte drăgălașe. Vom cita numai unul, una :

Noi singuri am chemat-o din ferecate zări,
Iubirea, ca să vie și i-am deschis cărări;
Iar azi, când ochii noștri, în serile senine,
O văd cum tot mai mare, tot mai grăbită
[vine

Din zorile topite de-aprinsul dor din noi
În fața ei o teamă ne prinde pe-amândoi.

Este real; în realitate intră puțină fantasmă; simțirea rămâne în

limite sănătoase, puținul spus nu te lasă să adaogi mult; — mărturisirile sunt, însă, bine formulate.

„Limitele sănătoase“ sunt vorbe foarte caracteristice pentru Rotică. Din ele reese acel ton de stăpânire, care se poate controla de ex. în „Din când în când o vorbă“, „Cu inima cuminte“ și realitățile ei calde. Din ele reiese însă, uneori, și aceea rămânere în banal, pe care, din proximal volum, o poate șterge o simplă autocritică mai săveră. Ce i-a fost drag poetului în viață, personal nu reușește să devie drag oricui, în scris, când nici scrisul nu are putere, ca de ex. în „Citind scrisoarea tristă“ ori în „Pe stradă“ ori în „Coboară 'n minte“. Nici forma frumoasă nu salvează astfel de cuprinsuri!

Drumul cel mai vivace, pe care poetul fuge de banal sau de realul neprecizat, mie mi-l reprezintă câteva poezii, asupra cărora atrag și atenția cetitorului. În urma razelor de ex. a reținut elanul unei mulcome plimbări fericite, ca 'n vis; elanul este prețul strofelor —

cărora cea din urmă li-s'a adaos de diavolul logico-sintetic și dilematic al rațiunii, nu de simțirea până aici complet exprimată. Pe aceeași treaptă de valoare așez „Cântă iubirea în mine“, în care realismul unor amănunte variază satisfăcător dulcегăriile amoroase. „Lydia“, cu descripția sprintenă, gingașe a nedumeririi experienței amoroase și fericite este, de sigur, cea mai aleasă din grupul acesta.

Așezate pe o singură experiență cu variații puțin diferențiate și totuși interesătoare sunt poeziile grupului „Prin păcelele de toamnă“, pasteluri simțite, elegie cu putere de a armoniza frumos depărtarea Ei și împresurarea toamnei (La punte) și câteva momente mai mărunte din aceeași experiență cu durată.

Mi se pare, că afară de câteva poezii reușite — nu ar mai fi multe! — am notat tot bunul cel aduce acest volumaș, care, împreună cu volumele anterioare și cu altele viitoare — poetul este tânăr încă — vor fi, după a mea impresie, depozite de valori și non-valori, pe care — cu o finală cu-minenție — d. Rotică le va alege ca să-i dea un ultim volum, singur menit să intereseze într'o vreme viitoare...

II.

TEODOR MUREȘANU: „FUM DE JERTFĂ“ POEZII
IMPRIMERIA DR. BORNEMISA, CLUJ. — PREȚUL 20 LEI.

Nu aș dori ca acest cântăreț din Ardeal să-și părăsească cântecul. Din volum se vede că este un poet; la începutul lucrării sale, când își caută drumul, orice tânăr poate cădea în ispita de a tipări și poezii mai slabe, ori a face figura curioasă a lui T. M. cu „profundul cor din oști de graiuri“. Însă, din volum reese clar că în acest suflet bat vifore de sentiment și că versul vine dela sine să le oprească în loc; că tânărul are atitudini poetice, garanțe ale viitoarei producțiuni. Din cea de azi însemn ca probe care dau speranțe: *Șanșerare*, *Leagănul de umbre*, *Glasuri în noapte*, *Moara arsă*, creațiune de distincție, sensibilizând puterea dragostei prin reve-

nirea pe lume; din dragoste către moara, la care revine morarul. Într'una din cele mai frumoase balade nordice, așa vine o mamă la fetele sale rămase în lume. Și stil are acest poet; cetiți de ex. *Cântare*, versuri de sculpturalizare și totuși cu nuanțări calde. Mai însemnez două note: Poetul iubește viața, pe care o va cânta chiar dacă-l va sdrobi; el se află deci la izvorul bogat al poeziei; apoi: are curajul de a-și desvăli sufletul, de a-și arăta interiorul — vrednic să fie văzut. Am votat, deci, și eu pentru, când în Academie, d. O. Goga a propus ca volumul să fie premiat; și îi trimit și aici o încurajare de coleg de litere.

G. Bogdan-Duică.

DIN CUPRINSUL NUMĂRULUI VIITOR

Viitorul număr dublu al revistei va apărea la jumătatea lunii August. Din sumarul foarte bogat pe care-l va cuprinde cităm :

Dr. GH. PEDA: Lume ultramicroscopică și ultratelescopică; EUGENIU GIURGEA: Incendiile în Basarabia; REM. DEMETRESCU: Isovoarele filosofării lui Eminescu; ONIS. GHIBU: Trei luni în Basarabia (sfârșit); Studiul despre „Câmpia ardeleană“ datorit dlui Vasile Bucur. SABIN CIORANU: Problema comerțului cu devire.

CĂRȚILE VECHI ROMĂNEȘTI DELA BIBLIOTECA UNIVERSITĂȚII DIN CLUJ

Citim în „Dacoromania“ vol. III, pag. 799, că Biblioteca Universității din Cluj, în anii de după război, a ajuns în posesiunea câtorva cărți vechi românești, dintre cari unele sunt cu totul necunoscute autorilor Bibliografiei Românești Vechi, altele amintite numai cu titlul, fără a li-se fi putut da undeva de urmă. D-l prof. Lăcea, autorul articolului, ne descrie în fuga condelului aceste cărți unice, după câte știm, pe cari biblioteca i-lea pus la dispoziție. Dar cărțile publicate în „Dacoromania“ nu sunt singurele de felul acesta și poate nici chiar cele mai valoroase. Biblioteca din Cluj dispune azi de o colecție mult mai frumoasă de rarități și unice.

Pentruca achizițiile bibliotecii din Cluj să poată fi cunoscute în cercuri cât mai largi și de dragul completării publicației din „Dacoromania“ vom da la lumină, în coloanele acestei reviste, întreagă colecția de cărți vechi, cari de prezent formează proprietatea bibliotecii și încă nu au fost date publicității. Nu vom trece cu vederea, cu această ocazie, nici exemplarele noastre complete ori mai complete decât acele cunoscute de autorii bibliografiei. Și pentru a începe cu acele cari prezintă mai puțină importanță bibliografică, vom comunica în locul prim cărțile cunoscute incomplet numai, în locul al doilea cărțile abia înregistrate cu titlul în bibliografie și în urmă acele necunoscute autorilor bibliografiei (nu este exclus ca parte din ele să fie cunoscute, dar, după câte noi știm, publicate n'au fost).

Înainte de a începe publicarea acestor rarități, cari îmbogățesc bineșor literatura noastră veche, și înainte de a intra în chestii de amănunt credem oportun să facem unele constatări de cari factorii competenți vor trebui să țină seamă.

Biblioteca din Cluj în nu mai mult decât 2 ani a putut pune mâna, a) pe 21 exemplare cărți parte complete, parte mai complete decât acele cunoscute de autorii Bibliografiei, b) pe 18 exemplare abia înregistrate și c) pe 12 exemplare cu totul necunoscute. Dintre aceste o bună parte a ajuns la bibliotecă grație donației G. Sion, cele mai multe însă prin cumpărături. O atenție deosebită merită faptul că într'o comună, la preotul

și învățătorul locului, s'au găsit între altele, 4 din aceste rarități despre a căror existență nu se știa nimic.

Prin urmare, dacă într'un restimp de 2 ani se pot găsi 20—25 rarități sau unice, chiar, dacă 4—5 din acestea s'au putut găsi, așa la întâmplare, într'o singură comună, e indiscutabil că literatura românească dintre anii 1508—1817 e bineșor mai bogată decât cu ne-au putut-o prezenta Bianu și Hodoș în monumentală lor operă. Este indiscutabil că, dacă o bună parte din cărțile noastre vechi s'a pierdut fără urmă, se mai găsesc încă multe, ascunse în umbra bisericuțelor noastre sărace, ori pe la cărturari bătrâni sau chiar și țărani, îndeosebi dacă aceștia își derivă originea din familii preotești. Soarta acestora însă nu pare a fi mai bună decât a acelor pierdute deja pentru totdeauna. Dacă nu se vor lua din vreme măsurile necesare

pentru salvarea și punerea lor la adăpost, vom ajunge datorită neglijenței noastre, să regretăm mâine ceea ce azi putea fi al nostru fără multe și mari eforturi.

Sperăm că cei chemați, dându-și seama de importanța faptului, nu vor întârzia să facă pașii necesari în vederea adunării tuturor acelor cărți, cari vor aduce o contribuție frumoasă la bibliografia noastră veche. I-mi pare un lucru de priosos a insista asupra faptului în sine. Urmează numai să se afle modalitățile necesare pentru realizarea scopului. Și asta fără multă pierdere de vreme, căci după câte știu, au început a se strecura unele dintre ele și peste graniță.

Făcute constatările de mai sus, cari, sunt sigur, vor preocupa în mod deosebit congresul bibliotecarilor din țară, dela 15 Sept. a. c., în unul din numerele viitoare vom începe eu publicarea cărților, a căror colecție face cinste Bibliotecii Univ. din Cluj.

I. ROȘU, prof.,
bibliotecar la Biblioteca Universității
din Cluj.

FAPTE ȘI OBSERVAȚIUNI SĂPTĂMÂNNALE

Arhivele Blajului. Petrecând câteva zile în Blaj, am cercetat și arhivele, în care am răsfoit câteva dosare. Am rămas mirat de bogăția de informații ce se poate scoate din dosarele Blajului. Cât mă pricep și eu, cred că și aici statul ar trebui să intervie cu un ajutor serios, pentruca tot ce interesează istoria noastră să fie pus la dispoziția cetitorilor. Înainte de toate este sigur, că după ce s'a purtat de grije ca biblioteca și arhiva să aibă o clădire (deocamdată) suficientă, nimic de-acolo nu se va mai mișca. Actualul bibliotecar și arhivar, ocupat cu lasificarea actelor încă răspândite, nealese (chiar și atunci când le-a primit dela I. M. Moldovanuț, care le-a clocit fără să scoată ceva din ele), om cu multă dragoste de comorile ce i s'au încredințat, ar trebui să capete un colaborator (plătit de stat, detașat dela arhivele centrale?) și — un servitor măcar, deoarece nu are cu ce plăti servitorul necesar (în locul căruia ajută un „credințer“). Doi bărbați pricepuți ar putea pregăti materialul care s'ar putea publica pe rând într'o serie (destul de mare) de volume care ar purta titlul: *Arhivele Blajului*.

Pe lângă ce ar putea fi aceasta, Arhivul lui T. Ciopariu nu a fost — nimic! Cum Blajul este . . . biserică românească ar putea ajuta și ministerul de culte. Rog chiar pe d. ministru al cultelor să facă D-sa încercarea și să înlesnească, la bugetul viitor, suma necesară *întâinului* volum. Se va vedea că va fi de nevoie și al doilea și al treilea etc. Propunerea pornește din convingerea că centrele intelectuale trebuiesc ocupate, puse la muncă de folos țării întregi. De folos mare ar fi și lupta *Arhivelor Blajului* cu paingeni și șoarecii iubitori de colțuri neaerisite și de hârtie gustoasă. Decepția de-a fi auziți și ascultați ar fi o decepție.. foarte plăcută. Dar și Blăjenii ar trebui să ceară oficial... ajutorul necesar exploatării istorice a comorilor sale arhivale. G. B. D.

O sărbătoare literară în Germania. Zilele trecute a fost sărbătorită scriitoarea germană Ricarda Huch cu ocazia împlinirii a 60 de ani dela naștere. Publicistul Thomas Mann, în foiletonul pe care l-a scris cu această ocazie, socotește poeta germană ca cea dintâiu femeie din Europa, spunând că scri-

toarea Lagerlöf este numai povestitoare, pe când Ricarda Huch e o intelectuală de primul rang. Afirmația și-o sprijină pe lucrarea ei despre romantism.

Lăsând la o parte exagerarea, de care presa germană suferă mai mult decât presa altor țări, lauda care i se aduce poetei germane pune în evidență meritele literare ale unei femei, fără a fi singura, acum în Europa.

Universitatea Banatului? Cetesc în *Progresul* din Oravița (nr. 27) articolul următor:

„Iată o nouă lozincă lansată de „mai mulți Bănățeni“ și stimulați verosimil de simpaticul nostru prieten și compatriot local d. Sever Bocu, publicată în numărul ultim al ziarului timișorean „Voința Banatului“ și proptită bine de subtitlurile explicative „Bănățenii cer această instituție — Realizarea ei nu întâmpină mari greutăți — Se cer numai suflete mai înțelegătoare...“ La aceste vorbe alese mai adaogăm și noi cei dela periferii, că: dacă Bucovina — mai mică ca întindere decât singur județul nostru și cu mai puțin de jumătate locuitori români decât aici în Banat — își are universitatea sa în Cernăuți, de ce să n'avem și noi în Timișoara universitatea noastră a Bănățenilor?! La întrebarea aceasta nu se va găsi patriot luminat care să dea *motivată* un răspuns negativ. Dimpotrivă, oricare Român bun, din oricare parte a țării, va găsi justă cererea Bănățenilor de a-și avea și ei Universitatea lor. Toți parlamentarii Bănățeni, fără deosebire de partid, își vor cunoaște datoria; *la viitoarele alegeri poporul bănățean le va condiționa mandatul privitor la această chestie atât de importantă pentru viitorul acestui corn de țară.* Nimeni nu se poate îndoi de justă acestui „regionalism“ admisibil... Preocupările noastre în viitor se vor învârti în jurul culturii. Dacă rămânem îndărăt în cultură, rămânem scăzuți în toate, ori cât de lungă și lată ar fi România-Mare. Deci, la rândul lor Bănățenii noștri înstăriți, vor jertfi bucuros ce li-se va cere pentru ridicarea acestui înalt așezământ de cultură națională“. — Deși chestia este pusă în vederea „alegerilor viitoare“ (!), eu, de dragul chestiunii, nu al alegerilor, fac observările cari urmează: 1. *Cine le va cere Bănățenilor înstăriți banii de jertfă?* statul?, nu cred, căci ar fi un stat curios... 2. Pentru așa ceva nu se cer numai „suflete mai înțelegătoare“, ci

se cer înainte de toate: *învățați*; nu-i avem cum ar trebui nici pentru cele patru universități, cărpite pe ici și pe colo și cu improvizații de zero-valoare, necum pentru cinci. 3. Bucovina avea universitate; Banatul a căpătat un politehnic. Nu-i ajunge deocamdată? 4. Ideea în sine, *ca orice idee culturală*, firește, nu se poate respinge, nici dacă este pusă în legătură scandalosă cu proximele alegeri (!!!), dar oportunitatea ei cere o motivare serioasă, pe care nu o găsesc în articolul citat. În sfârșit: 5. Dacă d. Sever Bocu se vede chemat a dezvolta cultura bănățeană, dsa este dator, ca democrat național să înceapă de jos dela țaran: Țaranul bănățean are tot ce-i trebuie și nimic nu-i mai lipsește afară de — universitatea agricolă? Cu ea țărănimea va fi deplin fericită? *Nu spun un ultim cuvânt*; iau notă despre idee tocmai pentru a îndruma chestia în direcția unei discuții obiective serioase, politice, nu de alegeri, deoarece impertinențelor *politice* trebuie să li-se taie picioarele ori de câteori încearcă a intra în domeniul *cultural*. O motivare serioasă suntem gata a adăposti și noi, în *Societatea de mâine!* — G. B. D.

Conferința internațională a muncii științifice. În cursul lunii Iulie a fost convocat la Praga congresul internațional care a avut de scop organizarea științifică a muncii. Inițiativa congresului se datorește Cehoslovaciei și Americii. America a fost reprezentată de ingineri din toate branșele tehnice și din societatea Taylor, astfel încât acest congres este privit ca mijlocul de colaborare din partea Americii la refacerea Europei. De trei ani de zile la Praga funcționează „Academia de muncă Masaryk“, care are de scop progresul și aplicarea practică a tuturor încercărilor organizării științifice a muncii în domeniul tehnic și economic. În același spirit american a lucrat și congresul.

Au fost invitate să participe toate statele, fără deosebiri politice. Cum obiectul principal al congresului era, în primul rând, refacerea economică, rezultatele la care a ajuns vor fi foarte prețuite la noi, unde economiei naționale îi lipsește încă studiul aprofundat din partea specialiștilor.

Cu excepția Statelor-Unite din America de Nord și a Rusiei, au participat 39 de State, cu 124 de delegați și aproape 160 de consi-

lieri tehnici. Între problemele politice pe care le-a debătut conferința a fost cea a reparațiilor, și important e faptul că la ea a participat și Germania. Între țările care au participat pentru întâia oară au fost: Japonia, România, Kuba, Argentina și altele informând despre stările lor. De ce presa română n'a dat o atențiune deosebită acestui congres?

ECOURI

„Revista generală a învățământului“ anul XII No 6, pagina 407, serie următoarele despre revista noastră:

„*Societatea de mâine*“, noua revistă, care apare la Cluj, are drept scop să publice investigații din orice domeniu. În jurul revistei s'au grupat un număr mic de intelectuali, cari sunt împințați de simțământul datoriei imperioase de a stimula inteligențele pentru problemele culturale.

„Credința noastră nestrămutată este, scrie d. Clopoșel în „*Chemarea noastră*“ că problema fundamentală a zilelor noastre este problema culturii. Ea nu se poate deslega decât la luminile științelor, Cultura trebuie să fie activă, dinamică și un bun colectiv, căci a fost destul apanajul clasei înstărite... Tăria societății este în funcțiune de cultură. Nimic durabil nu se poate construi decât prin cultură. Viitorul României este o problemă a pregătirii culturale: Nici politică, nici morală, și în genere nici o muncă și nici o acțiune n'are nici o valoare dacă nu se dedublează cu noțiunea culturii.“

D. dr. P. Ilcuș înfățișează câteva *idei din pedagogia modernă.*

„Pedagogia modernă, scrie autorul, ia drept punct de orientare întregul domeniu al culturii, cu toate manifestările lui, fie ele din ordin pur teoretic, ideal, fie de ordin practic, social, așa cum ele ni se prezintă astăzi. Nu e mai puțin adevărat, că adevărata pedagogie nu trebuie să rămână servitoarea unor stări de fapt, ci trebuie să se ridice *deasupra* acestei realități, *dând puncte sigure de orientare pentru viitor.*“

Ca un fir roșu străbate prin toate preocupările și sistemele pedagogiei moderne cele trei mari curente social-filozofice: socialismul, individualismul și idealismul.

Concepția socială modernă o găsim viu reprezentată la bărbați

ca: Willmann, Natorp, Kerschensteiner și Heinrich Schultz.

Individualismul îl găsim la Ellen Key, Gurlitt și Wyneken.

Idealismul are ca reprezentanți în pedagogie pe Foezster, Paulsen, Gaudig. Acest idealism modern sintetizează și armonizează tendințele centrifugale ale socialismului și individualismului dus la extrem, ce bântue societatea de azi. Concepția acestora personalistă modernă ridică individul la personalitate și societatea la adevărata comunitate sufletească.

Iată care e ființa adevărată a pedagogiei moderne.

Ea sintetizează interesele individului ridicat la personalitate cu interesele și tendințele societății, ce trebuie ridicată la comunitate.

DELA ADMINISRAȚIA REVISTEI. Onorații noștri abonați sunt rugați să binevoiască a ne semuala orice neregulă în legătură cu primirea la timp a revistei. Cu prilejul imprimării unele adrese au fost înserate de două ori, altele însă au fost suprimate cu totul. La revizuire au fost descoperite greșelile. Domnii cari n'au primit regulat nr. 9, 10, 11, 12 și 13 să binevoiască a ne anunța pentru a le completa imediat colecția.

[*] **D. Dr. IACOB ONCU, avocat,** și-a deschis cancelaria avocațială în **Baia-de-Oriș.**

(*) **Băile Lipova.** La 1 Iulie s'au deschis Băile Lipova situate pe Murăș în apropierea Aradului. Stațiunea aceasta balneară este poate cea mai ieftină din țară, fiind așezată într-o regiune bogată. Cu Aradul și vestitele podgorii are splendide legături de tramvai electric. Băile sunt complet restaurate și au edificat un hotel nou cu 63 camere cu cea mai modernă instalație. Medicul oficial al băilor este d-l Dr. Sabin Manuilă. Pentru sezonul acesta băile și-au asigurat concursul d-lor Dr. Iuliu Hațieganu prof. univ., Dr. Ioan Goia, docent univ., Dr. Mltrea, medic inspector în Bucuurești și Dr. Const. Stanca, specialist pentru boale de femei.

Doctorul OCTAVIAN C. PUSCARIU
SPECIALIZAT LA PARIS

BOLI GENITO-URINARE,
SIFILIS (BĂRBAȚI-FEMEII),
CYSTOSCOPIE, — URETROSCOPIE,
TRATAMENTE ELECTRICE

Consultațiuni: 8—9 a. m. și 4—7 p. m.

BUCUREȘTI

Telefon 64-52 Str. Brezoianu. 26 bis

SĂPTĂMÂNA ECONOMICĂ-FINANCIARĂ PROBLEMA PĂINII

Pretutindeni problema pâinei constituie o problemă de alimentație și nu să impună în statele agricole cu posibilități de export de cereale — decât exclusiv numai în anii când recolta e compromisă prin secetă, inundații, grindină generală sau alte nenorociri de a rest fel.

Cu toate aceste la noi, și după întregirea țării, problema pâinei continuă să fie o problemă politică și nu făcând prilej de afaceri veroase și intervenții gras răsplătite.

Adunările dela Dacia și demonstrațiile de pe Calea Victoriei din București — nedesmițitele „manifestații ale opiniei publice” care pregăteau și justificau în afară, pe vremuri, schimbările de guverne — pare a fi înlocuite după războiu cu ridicarea și rezolvirea turcească a problemei pâinei.

De câte ori e nevoie de o diversiune, de câte ori să găsește, că e momentul să se dea o nouă dovadă de capacitatea și competența guvernului — la fel cu moaștele cutărui sfânt imploratoare de ploaie și mană cerească — să scoate, să ridică și apoi să soluționează problema pâinei pentru Capitală, pentru funcționarii în mizerie, pentru muncitori și pentru nevoiașa populație a teritoriilor nou alipite.

... Și toate aceste în o țară prin eminentă agricolă!

Acum câteva săptămâni, în preajma recoltei grâului — s'au strecurat în public și în presă îngrijorări paternale în ce privește pâinea cea de toate zilele a iubiților cetățeni; apoi s'au grupat date statistice mult grăitoare; s'a aruncat din nou ideea unui nou regim al cerealelor, făinei și pâinei. În cele din urmă — după astfel de pregătiri desigur desinteresate — însuși Consiliul de miniștri, ținut săptămâna trecută s'a sesizat și după ce a ascultat competentul raport al dlui G. Tătărescu, subsecretar de stat la Interne și spcialistul minorităților — care „a înfățișat situația îngrozitoare, constatată de dsa, în mai toate centrele urbane din țară și mai cu deosebire în Ardeal unde populația suferă din cauza lipsei de pâine, unde lipsește cu desăvârșire pâinea neagră” — Consiliul de miniștri a hotărât să ia măsuri pentru asigurarea aprovizionării cu pâine pe prețuri modice. În acest scop s'a ales și o comisie alcătuită din dd. miniștri Al. Constantinescu, G. Mârzescu (?) și G. Tătărescu. De ministerele de Comunicații, Industrie și Comerț — sin-

gurele chemate să ajute transportul și înlesnirea punerii în valoare a cerealelor — să vede că nu e nevoie în comisie — ca nu cumva să se creadă că problema pâinei ar fi fost trecută dintre problemele politice — la cele economice.

Odată pornită lavina „consfăturilor și a măsurilor, ce se vor crede de cuviință — ne putem aștepta la orice: reglementarea extracțiunii făinei, maximarea pâinei fără ca grâul să fie maximat, compromise cu morarii pe făina albă exportabilă pentru făină neagră internă, învoielii cu brutarii, contingentări, intervenția Casei Centrale a Cooperăției și cine știe ce fel de noi combinații — sugerate de interesele conjuncturilor.

Pentru acum, Joi 24, toți primarii din țară au fost poștiți la București — să primească instrucțiuni și drepturi de dispoziție.

Și din nou vom ajunge la pâinea „oficială” care va fi „uite pâinea nu-i pâine”; „pâinea ici, pâinea colea — pâinea nicăiri” — ca celebrul Ghiță Cătănuță, haiducul lui Popescu.

Dar prin astfel de soluționări să dau lovituri de grație producției, să păgubește statul, să maltratează cetățenii și doar singuri intermediarii, speculanții și executorii sau cei cari fac intervenții au cuvânt să nădăduiască în bucuria de apoi...

Căci realitatea este, că în afară de Bărăgan și o parte din Basarabia — întreg pământul românesc a dat o recoltă de grâu multumitoare sau cel puțin mediocră. Prin urmare consumul intern este deplin asigurat și doar posibilități de export sunt — așa că o îngrijorare care să justifice amestecul statului și măsuri excepționale — nu au nici o temelie.

Că în Capitală, cei câțiva făinari, intermediari și brutari, privilegiați prin faptul că sunt acolo și în urmă neputința mijloacelor de transport — încearcă din nou o lovitură ca și consumatorii care vor să mănânce pâinea în socoteala producătorilor de cereale — este o altă chestiune, ce nu poate fi generalizată în consecințe.

Să înțelege însă că cei în drept trebuie să aibă curajul să demonstreze în special populația din Capitală, că la fel cum suportăm scumpețea, în urma crizei mondiale de producție, în toate cele lalte articole — trebuie să ne împăcăm să plătim și pâinea în raport cu prețurile mondiale ca să asigurăm și producătorului de grâu — Cea mai importantă

clasă de producători în țara noastră agricolă — rentabilitatea, ce i va înlesni instruirea și îmbunătățirea gospodăriei noi sau rămase pe urma reformei agrare.

De prețul mondial al grâului trebuie să ne apropiem, dacă nu voim să compromitem și să întârziem consolidarea celei mai importante producții românești, care este producția agricolă — pentru o menajare de față a consumatorilor. Căci prețul pâinei abia constituit de 2 din 10 părți a cheltuielilor de întreținere zilnică și astfel cei 2—5 lei la zi nu pot ruina pe consumător, dar lipsa lor, în prețul grâului, poate compromite primordiala producție a țării noastre, căreia îi să cuvine o largă îndrumare chiar cu jertfe materiale și o deplină libertate de valorizare internă și externă.

Aceasta fiind realitatea — rugăm pe cei azi la putere să ne lase în pace cel puțin pâinea de toate zilele și să nu se supună unei tutele rău plasate și defectuos executate de către atâta minori.

În ce privește Capitala — specula poate fi eliminată prin diferite măsuri ca de o pildă prin cumpărări de grâu pentru consumul capitalei cu ajutorul unui credit de scurtă durată care grâu să fie dat morilor mici din țară pentru fabricarea unui singur tip de făină integrală Numai CFR. să-i facă datoria de transport la vreme și în condiții bune.

Căci credem: e mai bine să curățăm CFR. de profiteurii potlogari decât să compromitem cea mai importantă producție a țării.

Conferința dela Londra ține în agitație toate cereurile politice mondiale, dar în același timp pune pe gânduri, pe toți cei ce cred că în perioada imediată după război, chestiunile sociale și economice au dreptul să fie pe planul întâia preocupărilor tuturor.

Proiectul Dawes și declarațiile lui Joung confirmă pe deplin acest fel de a vedea.

Decât că la temeră dezbaterilor din Londra s'a accluiat o grozavă dilemă: O Germanie înălțuită sau sărăcită — nu poate plăti; o Germanie înfloritoare economicește constituie primejdia unei revanșe pentru Franța și a concurenței puternice pentru Anglia.

Conciliațiunile pot amâna dar nu soluționează această grozavă dilemă.

Și atunci mulți întârzie azi la judecarea formulei economistului englez.

Keynes, care propunea tabula rasa pentru toate perderile și pretensiunile

din războiu — ca să se poată continua producția nivelatoare și salvarea valutei măsurătoare justă a fructificării muncii și capitalului.

Tot optimismul ce să alimentează din prognosticurile hotărârilor dela Londra, la care chibităm și noi pe dinafară, ne lasă doar cu o învățătură: Fiecare stat mic să caute a-și aranja cu vecinii săi direct diferendele și să se găsească în plină producție și în strânse legături și colaborări economice cu cei ce-i sunt geograficește aproape — ca să poată rezista în ziua socotelilor ori a derutelor marilor conflicte.

Noul regim de import, imprimat prin noile tarife vamale, fixate prin Decret Regal, cu înconjurarea Corpurilor legiuitoare, face dovada repetată că noi n'avem încă concretizată în amănunte o politică economică, în noua alcătuire de stat.

După consfătuiri de luni de zile, în care s'a desbătut mai mult prin funcționari decât prin reprezentanții factorilor economici, un material *incidental* — ne-am ales cu un nou tarif vamal, ce intră în vigoare la 1 August — Va să zică la 10 zile după promulgarea publicată în „Monitorul Oficial“.

Această lipsă de respect față de marile interese ale producției și nevoile consumatorilor nu este întrecută decât doar de „expunerea de motive“ și de felul cum au fost fixate anumite tarife vamale. E deadreptul fantastic ca la fixarea unui regim de import să se vorbească în expunerea de motive de apărarea consumatorului și de imputarea că cheltuim prea mult. O vorbă nu se pomenește de producători. Între normele ce-au condus la modificarea tarifului de import găsim explicații și clasificări de toată frumuseța.

Spicuvim câteva:

Producțiile care n'au nevoie de protecție pentru că satisfac complet trebuințele țării, sunt: industria agricolă (sic!) forstieră, etc.

Industrii care trebuie prea brusc și prea mult protejate sunt: industria textilă, a tăbăcăriei, a încălțăminteii, a sticlăriei, a hârtiei, etc.

În a treia categorie intră industriile care nu vor putea satisface „niciodată“ consumația totală a țării sunt industriile metalurgice și atelierele de construcții.

Dintre explicații însemnăm:

Tariful României din 1921 n'are și tarife maxime, pentru țările ce n'au convenții cu noi — deci să le avem.

Trebuie să începem pregătirea ta-

rifului general viitor. Restabilirea valutei normale va întârzia, deci trebuie să se fixeze taxele în aur.

Să urmărește această politică paralel cu politica de reducere a cheltuielilor industriaișilor (și nu a industriei!).

Din astfel de concepții nu puteau ieși decât fixări tarifare de toată minunea, ca de pildă: S'au urcat taxele de import la lână cu 50—150% în vreme când ar trebui să facilităm crearea și întărirea industriei textile.

Sa urcat taxele de import la sută cu 20—50% când noi în țară avem mare nevoie de saci pentru cereale.

Taxele vamale de import pentru hârtia de tipar și împachetat s'au urcat dela 200 și 220 la 500 și 600 lei suta de kgr., adică mai mult de 100 în 100.

Taxele de mașini s'au urcat dela 90, 100 și 120 lei suta de kg. la 250, 500 și 750 lei la suta kg. Pentru mașinile unelte taxele de 70—220 lei s'au urcat la 100—500 lei suta de kg.

Au rămas însă aceleași taxe pentru trăsuri, automobile, motociclete, etc.

La conserve de carne, brânzeturi, piei tăbăcite, paste făinoase, etc. s'au făcut urcări de numai 30—50 la sută.

Cu cacao boabe și pisat, zahar și halva și ciocolată nu ne mai putem orienta ce s'a făcut.

Cu un astfel de nou tarif vamal pentru import s'a adăugat doar o dovadă erasă a așa ziselor competențe, dar nu s'a dat economiei țării nici un sprijin, nici un îndemn și mai puțin vre-o orientare conștientă.

Piața financiară și târgul mărfurilor. Continuă să se balanseze între a fi sau a nu fi la adăpost de surprize neplăcute. Cumpărătorii să rețin, băncile taie creditele și forțează încasările, iar fabricale și producția în genere au ajuns la cotitura când nu mai pot distinge riscul trecător de primejdia derutei.

Fără a se ține seamă de puterea de achiziție internă a leului — la Paris și Zürich leul nostru e hărțuit în speculații și în salvări — cotând, după incidentale intervenții dela 8 20 la 8 80 și dela 2 30 la 2 45.

Norocul țării este că atât miniștrii cât și întreprinzătorii au plecat în viliatură — căci ar putea fi și mai rău.

ÎN BUCUREȘTI revista „Societatea de Măline“ se găsește de vânzare cu numărul la librării: Sococ, Cartea Românească și Pavel Suru pe calea Victoriei.

INDUSTRIA SÂRMEI S. A.

CLUJ

FABRICĂ: GHIRIȘ (JUDEȚUL TURDA)

FABRICAM:

Sârmă luminată pentru fabricile de cue. — Fer de beton. — Scoabe. — Cue de tot felul. — Sârmă arsă. arămită, tare. — Sârmă de oțel. — Arcuri de mobilă. Sârmă ghimpată. — Agrafe.

Cereți oferte dela singurul încredințat cu vânzarea produselor noastre:

FERARIA S. A. CLUJ

CALEA VICTORIEI No. 29.

Telefon No.: 4-10, 3-47.

Adr. Telegr.: „FERARIA“ CLUJ.

INTREPRINDERILE FORESTIERE ROMÂNE CLUJ

CALEA
REGELE FERDINAND
38

CAPITAL SOCIAL
65.000.000
LEI

ESPLOATĂRI DE PĂDURI, INDUSTRIALIZAREA ȘI COMERȚUL LEMNULUI, FINANȚARE DE INTREPRINDERI SIMILARE

UZINE:

COROȘTI, LEȘNIC, CLOȘANI,
COȚNEA, VALEA DRĂGANULUI,
(GARA POIENI) ȘI SÂNDREȘTI

FABRICA DE CELULOZĂ BRAȘOVEANĂ

SOCIETATE ANONIMĂ

ZĂRNEȘTI

BEREA **URSUS** DESCHISĂ

DELA FABRICA **CZELL** DIN CLUJ

este beutura predilectă
a publicului.

Vreți să cunoașteți Ardealul sub aspectele sale sociale și economice?

TARIFUL RECLAMELOR:

| | Lei |
|-----------------------|--------|
| 0 pagină | 4000.— |
| Jum. pagină | 2000.— |
| Un sfert de pagină | 1000.— |
| 0 optime „ „ | 500.— |
| 0 șaisprezecime „ „ | 250.— |

La republicare acordăm
reduceri de 40, 50 și 60%.

Revista SOCIETATEA DE MÂINE

este informatorul cel mai obiectiv al tuturor puterilor de muncă și bogăție din cuprinsul regiunii ciscarpatine.

Vechiul regat și celelalte provincii au tot interesul să știe ce se petrece în Ardeal. Abonați „Societatea de mâine“ mare publicație săptămânală, apelați la publicitatea paginilor ei.

Industriași mari și mici!

Rezervați-vă imediat pentru

Târgul de Mostre din Cluj

**dela 31 Aug. până la
14 Septembrie 1924**

spațiul necesar, și trimeteți fără întârziere, buletinul de înscriere

biroului târgului:

CLUJ, CAMERA de COMERT și INDUSTRIE

Intreprinderea Electrotehnică Românească

TEODOR MAIOR Cluj

CALEA VICTORIEI 7 TELEFON 577

Reprezentantul Fabricii de Electromotoare „ENFRGIA“

Execută: Instalații de lumină, transmițeri de forță, centrale de lumină și forță, instalații complete de semnalizare. Atelier special pentru bobinarea electromotoarelor, dinamouri și magnetouri reparații de acumulatori, magnetizarea potcoavelor dela aparatele de aprindere.

Furnizează: Electromotoare de orice tensiune și cai putere, dinamouri și generatoare. Becuri pentru orice tensiune și intensitate luminoasă. Materiale de instalație. Vase de gătit, ieare de călcat, etc.

Stațiune proprie de încărcat și verificat acumulatori.

Magazin de candelabre pentru Ardeal S. A.

CLUJ

Calea Reg. Ferdinand

No. 11

*Mare depozit de lămpi
și material electric*

VÂNZARE
EN GROS ȘI EN DETAIL

FABRICA DE BERE S. A. din TURDA

FABRICAȚIA SPECIALĂ

GLORIA

bere nutritoare din malț dublu

și

COROANA

bera cea mai gustoasă și renumită.

FABRICA: TURDA

Depozit general: CLUJ, Calea Dorobanților No. 11

N O U L

HOTEL „ASTORIA“

DIN TURDA

CAMERE CURATE

RESTAURANT

Principiul meu este: să nu se plângă nimeni, dacă mi-a intrat în casă — — —

PIAȚA MIHAI VITEAZUL NO. 14.